

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

ГОДИНА XXV, Брой 1, 2025

web: www.nssi.bg

Съдържание

Правилото за осъвременяване на пенсиите за 24 години е прилагано 14 пъти.....	3
Почти 40 000 души са получили лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване, 30 процента повече от 2023 г.....	12
Ред за обжалване на индивидуалните административни актове в пенсионните производства.....	18
Фиктивна работа за по-голямо обезщетение или фалшив документ за категориен стаж – опитите за измама се пресичат от служителите на НОИ в Монтана.....	22
Със 114 повече са трудовите злополуки през 2024 г., смъртните случаи намаляват с една четвърт	30
Последните реформи в пенсионните системи в Азия	34

Още със старта на пенсионната реформа от 2000 г. в Кодекса за социално осигуряване (КСО) бе предвиден механизъм за ежегодно осъвременяване на пенсиите, свързани с трудова дейност. Целта е размерът на пенсиите, отпуснати през предходни години, да се поддържа в актуални нива, съобразно динамиката и поскъпването на живота.

Осъвременяването на пенсиите е регламентирано с разпоредбата на чл. 100 от КСО, придобила обществена популярност с наименованието „швейцарско правило“. Текстът предвижда, че пенсиите, отпуснати до 31 декември на предходната година, се осъвременяват ежегодно от 1 юли с решение на Надзорния съвет на Националния осигурителен институт (НОИ) с процент, равен на 50 на сто от нарастването на осигурителния доход и 50 на сто от индекса на потребителските цени през предходната календарна година. В случай че изчисленият процент е отрицателно число, пенсиите не се осъвременяват и остават в същия размер.

Процентът на нарастване на осигурителния доход се определя въз основа на данните за средномесечния осигурителен доход за съответната календарна година, като размерът на средния осигурителен доход за всеки месец се утвърждава със заповед на управителя на НОИ. Процентът на нарастване на индекса на потребителските цени (инфлацията) се определя въз основа на данни от Националния статистически институт, като съгласно § 1, ал. 1, т. 4а от Допълнителните разпоредби на КСО „индексът на потребителските цени“ по чл. 100 от КСО е хармонизиращият индекс на потребителските цени.

Осъвременяването на размера на трудовите пенсии на основание чл. 100 от КСО се извършва с процент, който е еднакъв за всички пенсионери. При изготвянето на разчетите за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година се използва прогнозен процент за осъвременяване на пенсиите, поради което Надзорният съвет

на НОИ е натоварен от закона с правомощието да приеме окончателната стойност на процента въз основа на реално отчетените данни за посочените по-горе параметри за годината, предхождаща осъвременяването. Така определеният процент на осъвременяване се прилага върху действителния или запазен размер на пенсията, без да се вземат предвид изплащанията към нея добавки. Когато осъвремененият размер е под определения нов минимален размер за съответния вид пенсия, той се приравнява на него, а ако е над максималния – се ограничава до този размер.

Когато пенсионерът получава повече от една пенсия за трудова дейност, осъвременяването се извършва на размера на всяка една поотделно, като пенсиите се изплащат съгласно изискванията за съвместимост, установени в чл. 101 от КСО. Осъвременяването на наследствените пенсии се извършва, като се увеличи действителният или запазеният размер на пенсията или пенсиите на наследодателя, след което пенсията на наследника се определя в процентите, съобразно броя на наследниците. Същото се отнася и за добавките от починал съпруг/съпруга (т.нар. „вдовишки добавки“), като се осъвременява пенсията на починалия съпруг/а, след което се определя размерът на добавката.

Размерите на пенсиите, несвързани с трудова дейност, както и на някои добавки към пенсиите, са производни от размера на социалната пенсия за старост, който съгласно чл. 89а, ал. 2 от КСО се определя от Министерския съвет. Тяхното осъвременяване се извършва с ежегодно издаваните постановления на Министерския съвет за определяне на нов размер на социалната пенсия за старост, който обичайно се увеличава със същия процент, предвиден за осъвременяване на трудовите пенсии, определен съобразно чл. 100 от КСО.

Следва да се отбележи, че „швейцарското правило“ за ежегодно осъвременяване на пенсиите търпи редица промени през годините и неведнъж бива суспендирано, често за да се приложи друг механизъм за индексирание или преизчисляване на размерите на пенсиите в стремежа да бъде намерен по-подходящ начин за увеличаването им и за повишаване на тяхната адекватност съобразно условията на живота.

Динамиката в правната уредба и обстоятелството, че през годините назад с различни по вид нормативни актове са извършавани разнообразни по подход, методика, обхват и последици промени в размерите на пенсиите, често води пенсионерите до объркване и неразбиране на конкретния начин за повишаването им. През някои години политическото решение е изобщо да не се извършва осъвременяване и преизчисляване на пенсиите (2010, 2011 и 2012 г.), през други години са прилагани диференцирани коефициенти на нарастване (2013 г.) или е извършвано преизчисляване било с по-актуален размер на средномесечния осигурителен доход за определен 12-месечен период (2008 г.), било с по-висока тежест на осигурителния стаж (от 01.04.2009 г., 01.07.2017 г., 01.07.2018 г., 01.07.2019 г. и 25.12.2021 г.).

Осъвременяването на размера на пенсиите по чл. 100 от КСО за годините, за които то е приложимо, се извършва с конкретен процент, който е еднакъв за всички пенсионери, но за индексациите може да е предвидено да се извършват с различни, диференцирани за отделни групи пенсии проценти. От друга страна преизчисляванията са свързани с промяна на един или повече от основните компоненти в пенсионната формула.

Равносметката сочи, че в периода 2001-2024 г. осъвременявания по чл. 100 КСО са направени 14 пъти, а в останалите години са прилагани други механизми. В таблицата към настоящия материал са представени всички разпоредби, въз основа на които в периода 2001-2024 г. са извършвани осъвременяванията, индексациите и преизчисляванията на отпуснатите пенсии, свързани с трудова дейност, като също така е дадено и кратко описание на съответния механизъм и на размера на повишението.

Исторически преглед на нормативната уредба, въз основа на която са извършени осъвременявания, индексации и преизчислявания на пенсиите, свързани с трудова дейност, през периода 2000 – 2021 г.				
Година	Дата на изменение	Разпоредба	Вид на изменението	Размер на изменението
2000	1.яну	§ 7, ал. 1 и 2 от ПЗР на Кодекса за задължително обществено осигуряване (КЗОО)*	ПРЕИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИИТЕ, ОТПУСНАТИ ПО ЗАКОНА ЗА ПЕНСИИТЕ (ОТМЕНЕН, СЧИТАНО ОТ 01.01.2000 Г.) § 7. (1) Пенсиите, отпуснати до 31 декември 1999 г. включително, се преизчисляват съгласно разпоредбите на този кодекс, без да се променя индивидуалният коефициент. (2) Преизчисляването се извършва, ако това е по-благоприятно за пенсионера.	Всички пенсии, отпуснати по отменения Закон за пенсиите (ЗП), се преизчисляват по правилата на новия кодекс.
	-	Чл. 100 КЗОО	Чл. 100. (1) Пенсиите се осъвременяват от 1 юли 2001 г. ежегодно с решение на надзорния съвет на Националния осигурителен институт в зависимост от нарастването на осигурителния доход за страната и индекса на потребителските цени през предходната календарна година.	-
2001	1.юни	Чл. 100 КЗОО, (изм. - ДВ, бр. 41 от 2001 г.)	ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ ПО ЧЛ. 100 КСО Чл. 100. Пенсиите, отпуснати до 31 декември на предходната година, се осъвременяват ежегодно от 1 юни с решение на надзорния съвет на НОИ. Осъвременяването се извършва в зависимост от нарастването на осигурителния доход за страната и индекса на потребителските цени през предходната календарна година.	10%
	1.юли	§ 7, ал. 3 и 4 (нови - ДВ, бр. 35 от 2001 г.) от ПЗР на КЗОО	ПРЕИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ИНДИВИДУАЛНИЯ КОЕФИЦИЕНТ § 7. ... (3) Индивидуалният коефициент на лицата, чиито пенсии са отпуснати по отменения Закон за пенсиите и включват осигурителен доход за периода след 31 декември 1996 г., се преизчислява еднократно, като средномесечният осигурителен доход на лицето за периода след 31 декември 1996 г. се отнесе към средномесечния осигурителен доход за страната за същия период. (4) Пенсиите на лицата по ал. 3 се преизчисляват служебно от 1 юли 2001 г. по чл. 70, ал. 1 на този кодекс.	Извършено е преизчисляване на индивидуалния коефициент по правилата, заложиени в чл. 70, ал. 4 КЗОО* (в редакцията от 2000 г.), като за периода след 31.12.1996 г. се определя съотношение на средномесечния осигурителен доход (СОД) на лицето спрямо СОД за страната, вместо спрямо средната месечна брутна заплата за страната (чл. 46а, ал. 2, т. 2 от отменения ЗП), за същия период.
2002	1.юни	Чл. 100 КЗОО	ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ ПО ЧЛ. 100 КСО	6%

2003	1.юни	Чл. 100 КСО	ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ ПО ЧЛ. 100 КСО	6,20%
2004	1.юни	Чл. 100 КСО (изм. - ДВ, бр. 112 от 2004 г.)	ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ ПО ЧЛ. 100 КСО Чл. 100. Пенсиите, отпуснати до 31 декември на предходната година, се осъвременяват ежегодно от 1 юни с решение на надзорния съвет на НОИ с процент, равен на сбора от 25 на сто от нарастване на осигурителния доход и 75 на сто от индекса на потребителските цени през предходната календарна година.	6%
2005	1.юни	Чл. 100 КСО	ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ ПО ЧЛ. 100 КСО	7%
2006	1.яну	§ 6 и § 7 от ПЗР на ЗБДОО за 2006 г.	1. ИНДЕКСАЦИЯ § 6. През 2006 г. пенсиите, отпуснати до 31 декември на предходната година, се индексират от 1 януари с решение на Надзорния съвет на Националния осигурителен институт. Индексирането се извършва съобразно размера на пенсиите с процент в съответствие с нарастването на осигурителния доход за страната и индекса на потребителските цени през предходната календарна година. § 7. Пенсиите за инвалидност поради общо заболяване, отпуснати до 1 януари 2006 г., се преизчисляват по реда на чл. 75, ал. 1 и ал. 2 от Кодекса за социално осигуряване.	Съобразно размера на пенсиите: - до 80 лв. - 5,6% ; - от 80,01 до 120 лв. - 5% ; - от 120,01 до 200 лв. - 4,4% ; - над 200 лв. - 4%
2006 (2)	1.юли	§ 6 от ПЗР на ЗИД на КСО, обн., ДВ, бр. 57 от 2006 г. във връзка с чл. 2 и сл. от ПМС № 180 от 20.07.2006 г.	2. ИНДЕКСАЦИЯ § 6. Пенсии за трудова дейност се индексират еднократно от 1 юли 2006 г. по ред и начин, определени от Министерския съвет, в съответствие с изпълнението на Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2006 г. и Закона за държавния бюджет на Република България за 2006 г. Чл. 2. (1) Личните пенсии за трудова дейност, отпуснати до 30 юни 2006 г., се индексират от 1 юли 2006 г., както следва: 1. с основен размер на пенсията до 120 лв. - с 5 на сто; 2. с основен размер на пенсията от 120,01 до 150 лв. - с 4 на сто. (2) Размерът на пенсиите, индексирани по ал. 1, т. 1, не може да бъде по-голям от 124,80 лв., а по ал. 1, т. 2 - от 150 лв. (3) Наследствените пенсии и добавките по чл. 84 от Кодекса за социално осигуряване се определят от размера на индексираните по реда на ал. 1 и 2 лични пенсии за трудова дейност на починалото осигурено лице.	Съобразно размера на пенсиите: - до 120 лв. - 5% , но не повече от 124,80 лв.; - от 120,01 до 150 лв. - 4% , но не повече от 150 лв.

2007	1.юли 1.окт	§ 2 и § 3 от ЗР на Закона за изменение на ЗБДОО за 2007 г. (обн., ДВ, бр. 53 от 2007 г., в сила от 01.07.2007 г., изм. и доп., ДВ, бр. 77 от 2007 г., в сила от 01.10.2007 г.)	ИНДЕКСАЦИЯ § 2. (1) За 2007 г. пенсиите се индексират с 10 на сто, както следва: 1. от 1 юли и от 1 октомври – пенсиите, отпуснати до 31.12.2006 г.; 2. от 1 октомври – пенсиите, отпуснати от 1 януари до (2) Индексиранияте пенсии по ал. 1 не се осъвременяват през 2007 г. по чл. 100 от КСО. § 3. Размерът на пенсията по чл. 9, т. 2 и 3 и определените в процент от него минимални размери на другите пенсии за трудова дейност не подлежат на осъвременяване за 2007 г. по чл. 100 от КСО.	- от 1 юли – 10% - от 1 октомври – 10%
2008	1.юли	Чл. 100 КСО	1. ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ ПО ЧЛ. 100 КСО	10,35%
2008 (2)	1.окт	§ 7а от ПЗР на КСО (Нов - ДВ, бр. 69 от 2008 г.)	2. ПРЕИЗЧИСЛЯВАНЕ СЪС СРЕДНОМЕСЕЧЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД ЗА 2007 ГОДИНА § 7а. (1) Пенсиите за трудова дейност, отпуснати до 31 декември 2007 г., се преизчисляват от 1 октомври 2008 г., като индивидуалният коефициент на лицето се умножи по средномесечния осигурителен доход за страната за 2007 г. - 398,17 лв., след което размерът на пенсията се определя при условията и по реда на чл. 70, 75 и 79. (2) Преизчисляването на пенсиите по ал. 1 се извършва, ако това е по-благоприятно за лицето.	Средномесечен осигурителен доход за страната за 2007 г. - 398,17 лв.
2009	1.апр	§ 22з, ал. 2 от ПЗР на КСО (нов, ДВ, бр. 109 от 2008 г., в сила от 01.04.2009 г.)	1. ПРЕИЗЧИСЛЯВАНЕ С ПО-ВИСОК ПРОЦЕНТ ЗА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ** § 22з. ... (2) Отпуснатите с начална дата до 31 март 2009 г. пенсии се преизчисляват по реда на чл. 70 с процент 1,1 на сто за всяка година осигурителен стаж, без да се променя доходът, от който е изчислена пенсията.	1,1% за всяка година осигурителен стаж**
2009 (2)	1.юли	Чл. 100 във връзка с § 22и от ПЗР на КСО (нов - ДВ, бр. 109 от 2008 г., в сила от 01.07.2009 г.)	2. ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ ПО СПЕЦИАЛНА РАЗПОРЕДБА § 22и. (1) За 2009 г. осъвременяването на пенсиите, отпуснати с начална дата до 31 март 2009 г., се извършва от 1 юли с процента, определен по чл. 100, намален с 10 пункта. (2) С процента по ал. 1 се увеличава и минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст. (3) Осъвременяването по ал. 1 и 2 се извършва с решение на надзорния съвет на Националния осигурителен институт.	9%
2010	-	§ 8 от ПЗР на ЗБДОО за 2010 г.	БЕЗ УВЕЛИЧЕНИЕ § 8. (1) За 2010 г. пенсиите не се осъвременяват по реда на чл. 100 от КСО. (2) Индексирание на пенсии за 2010 г. може да се извършва по ред и начин, определени от МС, съобразно изпълнението на консолидираната фискална програма за 2010 г.	0%

2011	-	§ 5 от ПЗР на ЗБДОО за 2011 г.	БЕЗ УВЕЛИЧЕНИЕ § 5. За 2011 г. пенсиите не се осъвременяват по реда на чл. 100 от КСО.	0%
2012	-	§ 4 от ПЗР на ЗБДОО за 2012 г.	БЕЗ УВЕЛИЧЕНИЕ § 4. За 2012 г. пенсиите не се осъвременяват по реда на чл. 100 от КСО.	0%
2013	1.апр	§ 3 от ПЗР на ЗБДОО за 2013 г.	ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ/ ИНДЕКСАЦИЯ ПО СПЕЦИАЛНА РАЗПОРЕДБА § 3. (1) Пенсиите, с изключение на пенсиите, несвързани с трудова дейност, се осъвременяват от 1 април 2013 г., както следва: 1. отпуснатите с начална дата до 31 декември 2009 г. - с 9,8 на сто ; 2. отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2010 г. - с 8,8 на сто ; 3. отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2011 г. - с 5,7 на сто ; 4. отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2012 г. - с 2,2 на сто. (2) За 2013 г. пенсиите не се осъвременяват по реда на чл. 100 от КСО.	Процентът зависи от началната дата на отпускане на пенсията
2014	1.юли	Чл. 100 КСО (изм. - ДВ, бр. 106 от 2013 г., в сила от 01.01.2014 г.)	ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ ПО ЧЛ. 100 КСО Чл. 100. Пенсиите, отпуснати до 31 декември на предходната година, се осъвременяват ежегодно от 1 юли с решение на надзорния съвет на Националния осигурителен институт с процент, равен на <u>сбора от 50 на сто от нарастването на осигурителния доход и 50 на сто от индекса на потребителските цени през предходната календарна година.</u>	2,70%
2015	1.юли	Чл. 100 КСО (изм. и доп., ДВ, бр. 107 от 2014 г., в сила от 01.01.2015 г.)	ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ ПО ЧЛ. 100 КСО Чл. 100. (1) Пенсиите, отпуснати до 31 декември на предходната година, се осъвременяват ежегодно от 1 юли с решение на надзорния съвет на Националния осигурителен институт с процент, равен на сбора от 50 на сто от нарастването на осигурителния доход и 50 на сто от индекса на потребителските цени през предходната календарна година. (2) (Нова) В случай че процентът по ал. 1 е отрицателно число, пенсиите не се осъвременяват.	1,90%
2016	1.юли	Чл. 100 КСО	ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ ПО ЧЛ. 100 КСО	2,60%

2017	1.юли	§ 53 от ПЗР на ЗИД на КСО (обн., ДВ, бр. 61 от 11.08.2015 г., в сила от 01.01.2017 г.)	<p>ПРЕИЗЧИСЛЯВАНЕ С ПО-ВИСОК ПРОЦЕНТ ЗА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ**</p> <p>§ 53. (1) От 2017 г. до годината, в която процентът по чл. 70, ал. 1 достигне 1,5, пенсиите не се осъвременяват по чл. 100.</p> <p>(2) Пенсиите, отпуснати с начална дата до 31 декември на годината, в която процентът по чл. 70, ал. 1 достига 1,5, се преизчисляват ежегодно от 1 юли на всяка календарна година, следваща годината на отпускането на пенсията, със съответния процент по чл. 70, ал. 1, изречение второ. Пенсиите за трудова злополука и професионална болест се преизчисляват ежегодно от 1 юли на всяка календарна година, като коефициентът по чл. 79, ал. 1, т. 1 - 3 се увеличава с процента по чл. 70, ал. 1, изречение второ.</p>	1,126% за всяка година осигурителен стаж**
2018	1.юли	<p>§ 53 от ПЗР на ЗИД на КСО (изм. и доп., ДВ, бр. 99 от 2017 г., в сила от 01.01.2018 г.)</p> <p>(отменен, ДВ, бр. 102 от 2018 г., в сила от 01.01.2019 г.)</p>	<p>ПРЕИЗЧИСЛЯВАНЕ С ПО-ВИСОК ПРОЦЕНТ ЗА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ**</p> <p>§ 53. (1) От 2017 г. до годината, в която процентът по чл. 70, ал. 1 достигне 1,5, пенсиите не се осъвременяват по чл. 100.</p> <p>(2) Пенсиите, отпуснати с начална дата до 31 декември на годината, в която процентът по чл. 70, ал. 1, изречение първо достигне 1,5, се преизчисляват ежегодно от 1 юли на всяка календарна година, следваща годината на отпускането на пенсията, със съответния процент по чл. 70, ал. 1, изречение четвърто. Пенсиите за трудова злополука и професионална болест се преизчисляват ежегодно от 1 юли на всяка календарна година, като коефициентът по чл. 79, ал. 1, т. 1 - 3 се увеличава с процента по чл. 70, ал. 1, изречение трето. Преизчисленият размер се определя, без да се променя доходът, от който е изчислена пенсията, след което се осъвременява, преизчислява и индексира съобразно нормативната уредба, действаща след датата на отпускане на пенсията.</p> <p>(3) (Нова) Когато преизчисленият по реда на ал. 2 размер на пенсията е по-нисък от размера ѝ преди преизчисляването, увеличен с процента по чл. 70, ал. 1, изречение трето, пенсията се определя в по-високия размер.</p>	<p>1,169% за всяка година осигурителен стаж по ал. 2**</p> <p>Процент 3,8 по ал. 3, приложим към размера на пенсията към 30 юни 2018 г., определен с тежест 1,126% за всяка година осигурителен стаж**</p>

2022	1.юли	§7ж ПЗР КСО	<p>През 2022 г. пенсиите не се осъвременяват по чл. 100 КСО.</p> <p>1. Действителният или запазен размер на пенсията към 30.06.2022 г., без изплащаните към нея добавки, се увеличава с 10 на сто.</p> <p>2. Към получения по т. 1.1 размер се включват:</p> <p>1) сумата от 60 лева, изплащана на основание Постановление № 479 от 30 декември 2021 г. за одобряване на допълнителен трансфер по бюджета на държавното обществено осигуряване за 2021 г. (т.нар. ковид добавка) и</p> <p>2) сумата по § 7, ал. 1 от ЗБДОО за 2022 г. (т.нар. индивидуална допълнителна разлика – ИДР), ако има такава.</p>	10%+60 лв.+ИДР
2022 (2)	1.окт	§7з ПЗР КСО	<p>Размерът на пенсията се увеличава за всяка календарна година, следваща годината на отпускане на пенсията, с процент, който е равен на по-високия от:</p> <ul style="list-style-type: none"> • процента на нарастване на осигурителния доход (НОД) или • процента на нарастване на индекса на потребителските цени (ИПЦ) през предходната календарна година. <p>При преизчисляването процентът, който се следва за всяка година осигурителен стаж и съответната пропорционална част от този процент за месеците осигурителен стаж, се прилага такъв, какъвто е бил във формулата за определяне на размера на пенсията при нейното първоначално отпускане (т.е. тежестта на стажа се връща към първоначалната му стойност).</p>	Индивидуално за всеки пенсионер
2023	1.юли	Чл. 100 КСО	ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ ПО ЧЛ. 100 КСО	12%
2024	1.юли	Чл. 100 КСО	ОСЪВРЕМЕНЯВАНЕ ПО ЧЛ. 100 КСО	11%

Бележки:

*Заглавието на нормативния акт е изменено от Кодекс за задължително обществено осигуряване на Кодекс за социално осигуряване - ДВ, бр. 67 от 29.07.2003 г.

**Преизчисляването по предвидения за съответната година ред не е приложимо при последващо преизчисляване на пенсията с по-висок процент (тежест) на осигурителния стаж

**Материалът е подготвен от Любомира Язаджиева,
директор на дирекция „Пенсии”**

Структурен анализ на новоотпуснатите пенсии през 2024 г.

През 2024 г. общият брой на пенсиониралите се лица с пенсии от държавното обществено осигуряване е 109 613, с 9400 (9,4%) повече спрямо 2023 г.¹ Лични пенсии са получили 97 131 пенсионери, с 9762 (11,2%) повече спрямо предходната година. Наследствени пенсии са получили 12 482 лица, с 362 (2,8%) по-малко спрямо 2023 г.

Пенсионирани се лица през 2024 г. с лични пенсии

1. Разпределение на пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии през 2024 г. по вида на отпуснатата им пенсия.

Лични пенсии за осигурителен стаж и възраст са отпуснати на 51 243 лица или на 52,8% от всички пенсионирани се с лични пенсии (през 2023 г. този процент е бил 59,1%). Спрямо 2023 г. има намаление в броя на новоотпуснатите пенсии за осигурителен стаж и възраст с 356 (0,7%).

Пенсионерите с пенсии, отпуснати при условията на чл. 68, ал. 1-2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) са 25 328 или 49,4% от пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии за осигурителен стаж и възраст (през 2023 г. техният дял е бил 47,7%). Броят им през 2024 г. е със 718 (2,9%) по-висок от броя на отпуснатите през 2023 г. Броят на пенсионерите с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст, отпуснати при непълнен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 3 от КСО) през 2024 г. е 13 304 (с 57 или с 0,4% по-висок от 2023 г.), а средният им осигурителен стаж е 21,7 години.

През 2024 г. броят на новите пенсионери с пенсии, отпуснати при условията на чл. 68а от КСО (пенсии за осигурителен стаж и възраст в намален размер, отпуснати до една година преди достигане на възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО), е 7877, с недостигащи средно 11,2 месеца до навършване на стандартната възраст. Техният дял е 15,4% от

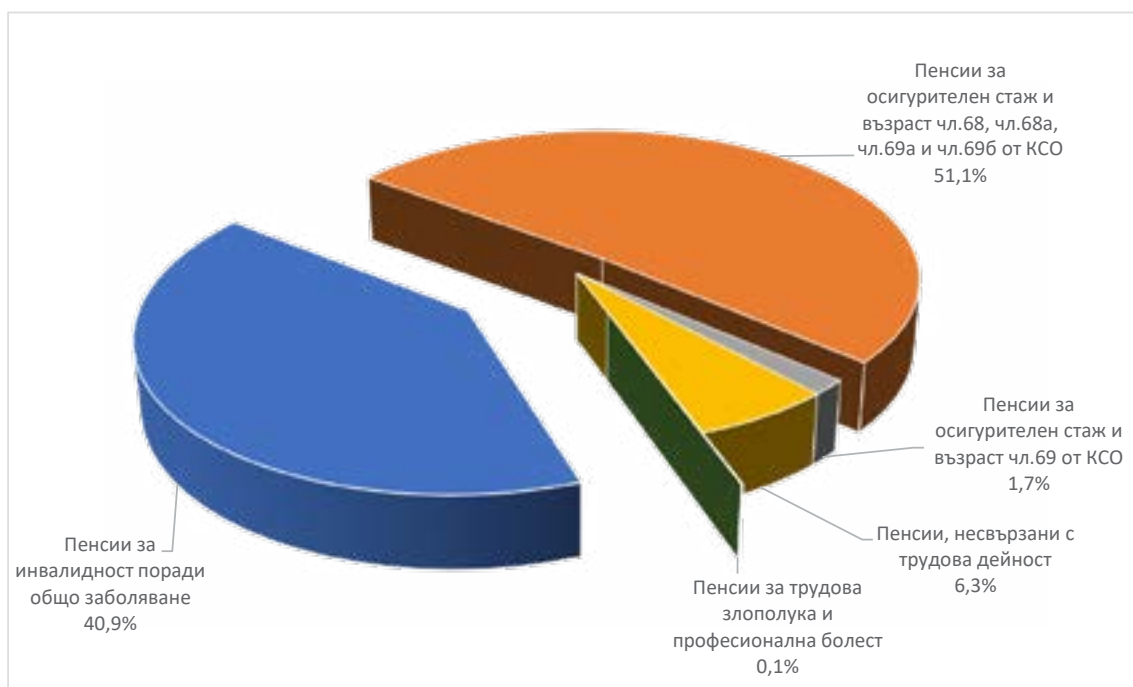
¹ Данните се отнасят за пенсиите, за които са издадени разпоредения за отпускане в разглеждания период, без значение на началната дата на отпускане на пенсията. Поради тази причина броят на новоотпуснатите пенсии за периода е различен от броя на пенсиите, отпуснати с начална дата от същия период.

пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии за осигурителен стаж и възраст (13,3% през 2023 г). Има увеличение в броя им през 2024 г. спрямо 2023 г. с 1040 (15,2%).

Броят на пенсионерите с пенсии, отпуснати при условията на чл. 69 от КСО, е 1624 или 3,2% от всички новоотпуснати лични пенсии за осигурителен стаж и възраст. Този брой е с 446 (37,9%) по-висок в сравнение с броя на отпуснатите през 2023 г. пенсии от същия вид (1178). През 2024 г. на 14 лица са отпуснати пенсии по чл. 69а от КСО, което е с 1 пенсия повече спрямо 2023 г.

През 2024 г. пенсионерите с пенсии, отпуснати по чл. 69б от КСО (пенсии за ранно пенсиониране на лицата, работили при условията на първа и втора категория труд), са 3096. Броят им е намалял с 2618 (45,8%) спрямо предходната година. Техният дял е 6% от пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии за осигурителен стаж и възраст (2023 г. – 11,1%).

През 2024 г. 39 704 лица са получили лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване, като техният относителен дял в съвкупността на всички новоотпуснати лични първи пенсии е 40,9%. През 2023 г. техният дял е бил 34,9 %. Спрямо предходната година има увеличение на броя им с 9184 (30,1%).

Фиг. 1. Структура на новоотпуснатите лични пенсии по видове

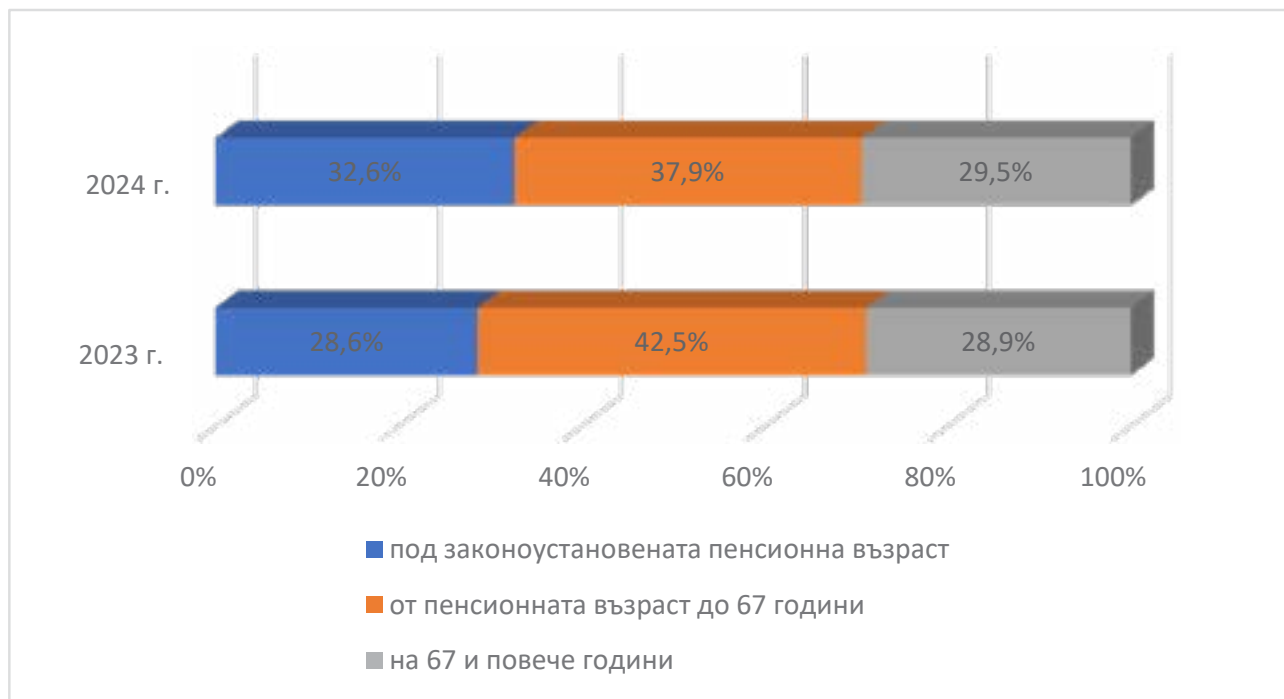
2. Разпределение на пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии през 2024 г. по възраст и осигурителен стаж

а) разпределение по възраст

Средната възраст на пенсионерите с лична пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, чл. 68а, чл. 69а и чл. 69б от КСО е 64,22 години, като през 2023 г. тя е била 64,08 години. Работилите при условията на I и II категория труд са се пенсионирали средно съответно на 61,5 и 61 години, а работилите при условията на III категория труд – на 64,4 години. Отчетено е слабо повишение във възрастта на пенсионерите по чл. 68, чл. 68а, чл. 69а и чл. 69б от КСО лица, което се дължи на нарастването на възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО с 2

месеца за жените и с 1 месец за мъжете.

На Фиг. 2 е показано структурното разпределение на пенсионерите с отпуснати през 2023 г. и 2024 г. пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, чл. 68а, чл. 69а и чл. 69б, като възрастите са разделени на следните групи: под възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО, от възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО до 67 години и на възраст 67 и повече години.

Фиг. 2. Структурно разпределение на пенсионерите с отпуснати пенсии през 2023 г. и 2024 г. за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, чл. 68а, чл. 69а и чл. 69б

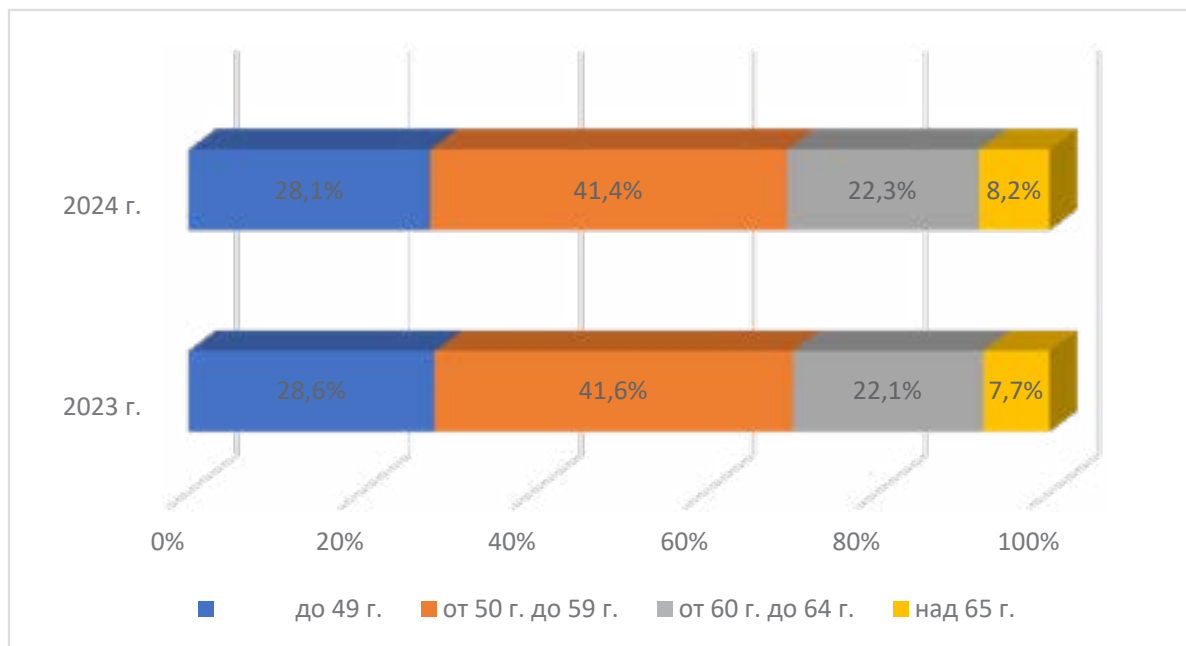
Под законоустановената пенсионна възраст за 2024 г. (62 години и 2 месеца за жените и 64 години и 7 месеца за мъжете) са се пенсионирали 32,6% от новите пенсионери. Причината за това е възможността за ранно пенсиониране по чл. 68а и чл. 69б на КСО на работещите при тежки условия на труд. За сравнение - през 2023 г. 28,6% от новите пенсионери са били под законоустановената пенсионна възраст по чл. 68 от КСО.

Прави впечатление, че през 2024 г. се е увеличил с 0,6 процентни пункта относителният дял на лицата над 67-годишна възраст, които поради недостигащ стаж се пенсионирали по чл. 68, ал. 3 от КСО. Тази тенденция се наблюдава през последните години.

Лицата, пенсионирани през 2024 г. с лични пенсии по чл. 69 от КСО (работили в сектор „Отбрана и сигурност“) са на средна възраст 54,8 години.

Средната възраст на пенсионираните се през 2024 г. лица с лична пенсия за инвалидност поради общо заболяване е 54,11 години, като за мъжете тя е 54,82 години, а за жените 53,36 години.

На Фиг. 3 е показан относителният дял на пенсионерите с отпуснати лични пенсии през 2023 г. и 2024 г. за инвалидност поради общо заболяване по възрастови групи.

Фиг. 3. Структурно разпределение на пенсионерите през 2023 г. и 2024 г. с лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване

Както през 2023 г., така и през 2024 г., с най-висок относителен дял е възрастовата група от 50 до 59 години – 41,4%. Слабо се увеличава дялът на новоотпуснатите пенсии в групата от 60 до 64 години - докато през 2023 г. той е 22,1%, то в 2024 г. вече е 22,3%. Нараства дялът на новоотпуснатите пенсии в най-високата възрастова група - докато в 2023 г. той е 7,7%, то в 2024 г. вече е 8,2%. Сред причините са както по-високата заболяемост на населението в по-високите възрастови групи, така и по-трудното изпълняване на условията за пенсиониране по чл. 68, ал. 1-2 от КСО.

б) разпределение на пенсионерите по осигурителен стаж

Средният осигурителен стаж, превърнат към трета категория труд, на пенсионерите с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, чл. 68а, чл. 69а и чл. 69б от КСО през 2024 г. е 34,5 години, при 34,6 години за 2023 г. Действителният трудов стаж се запазва на нивото от 2023 г. - 32,9 години.

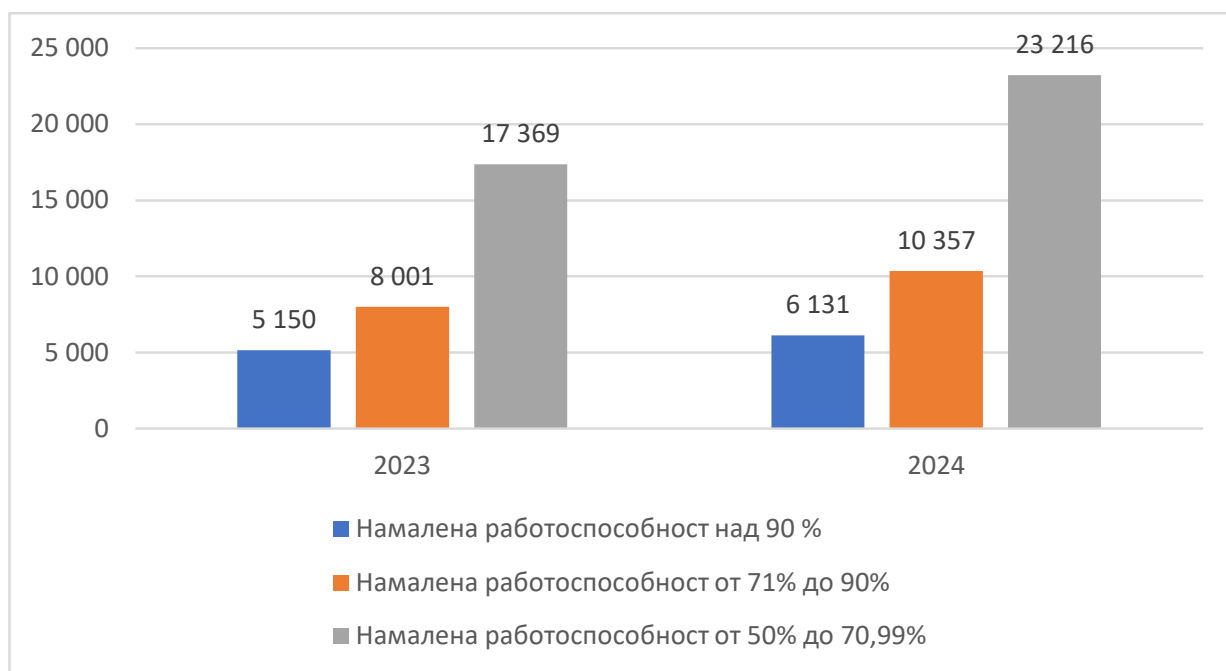
Средният осигурителен стаж, превърнат към трета категория труд, на пенсионерите през 2024 г. с лични пенсии по чл. 69 от КСО е 51,7 години (33,0 години действителен), докато през 2023 г. е бил 50,5 години превърнат и 32,5 години действителен.

Средният осигурителен стаж на пенсионерите се през 2024 г. с лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване е 16,1 години, докато през 2023 г. е бил 16,5. За лицата с намалена работоспособност над 90% той е 16,6 години, за тези с намалена работоспособност от 71 до 90% - 16,4 години, а за лицата с намалена работоспособност от 50 до 70% - 16,1 години.

в) разпределение на пенсионерите за инвалидност поради общо заболяване по намалена работоспособност/ вид и степен на увреждане

С намалена работоспособност/ вид и степен на увреждане над 90% са 6131 лица, с 981 (19,0%) повече в

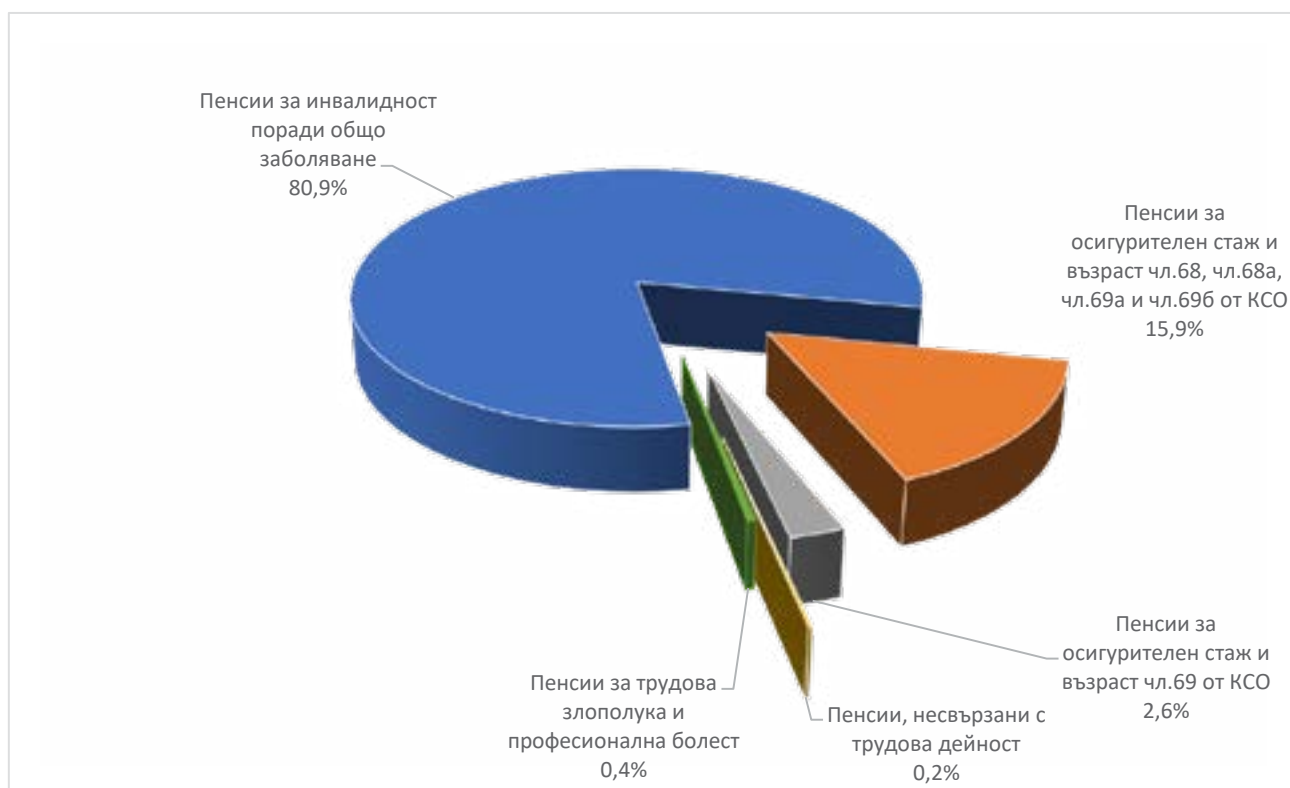
сравнение с 2023 г. С намалена работоспособност/ вид и степен на увреждане от 71% до 90% са 10 357 лица, с 2356 (29,4%) повече от 2023 г. С намалена работоспособност/ вид и степен на увреждане от 50% до 70,99% са 23 216 лица, с 5847 (33,7%) повече от 2023 г. Това се дължи основно на промяната в Методиката за определяне на трайно намалената работоспособност, приета с ПМС №13 от 26 януари 2023 г. за изменение и допълнение на Наредбата за медицинската експертиза (обн. ДВ, бр. 10 от 31.01.2023 г.). Съгласно промяната в Методиката, общият процент трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане се определя, като към най-високия процент на най-тежкото увреждане се прибавят 20% от сбора на процентите на всички съпътстващи увреждания. Това обстоятелство допринася за увеличаването на броя на новоотпуснатите пенсии за инвалидност.

Фиг. 4. Структура на новоотпуснатите пенсии за инвалидност поради общо заболяване

Пенсионирали се лица през 2024 г. с наследствени пенсии

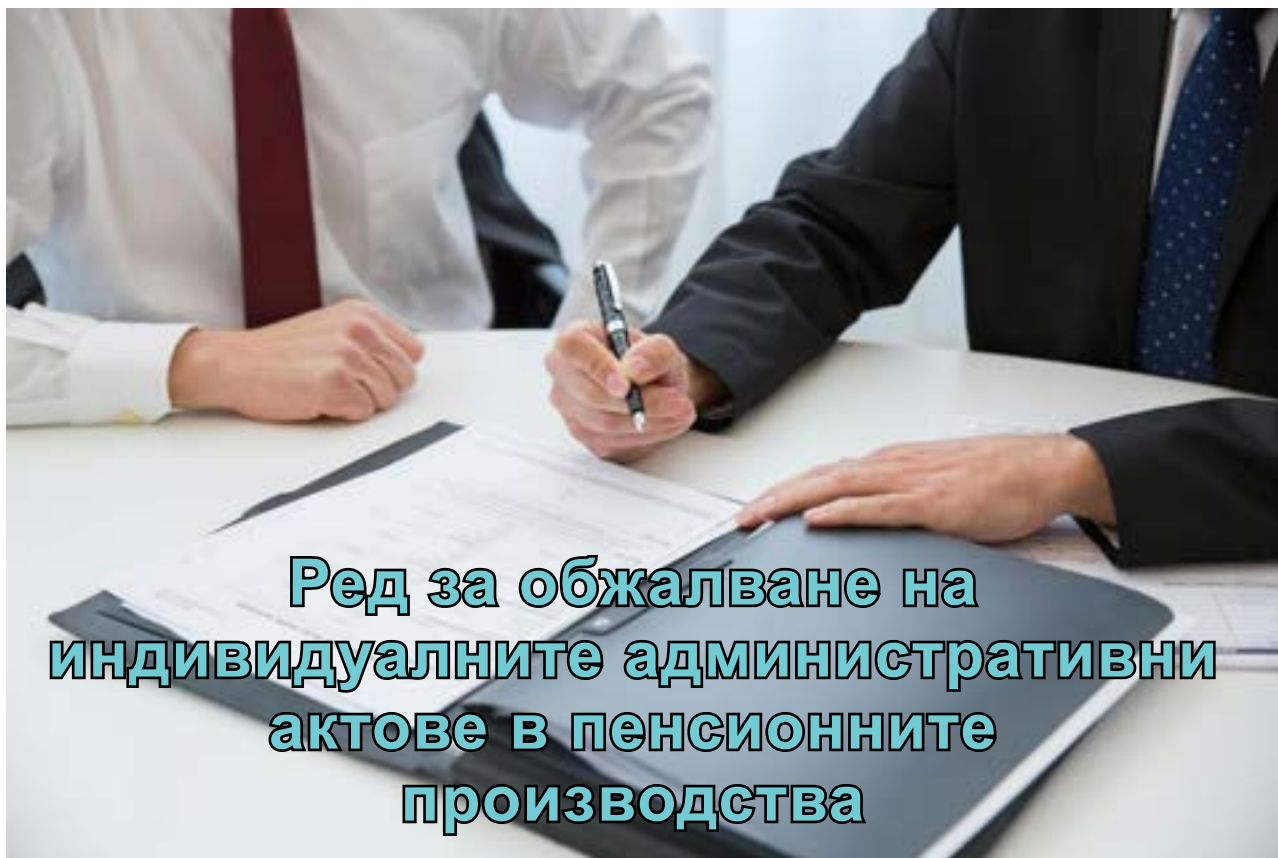
Броят на новоотпуснатите наследствени пенсии през 2024 г. е 12 482 (с 362 или 2,8% по-малко спрямо 2023 г.). От тях 10 095 лица са с наследствена пенсия за инвалидност поради общо заболяване, с 309 (3,0%) по-малко в сравнение с 2023 г.; 1986 – с наследствена пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, чл. 68а, чл. 69а и чл. 69б от КСО, със 7 (0,4 %) по-малко спрямо 2023 г.; 328 – с наследствена пенсия за осигурителен стаж и възраст чл. 69 от КСО, с 45 (12,1%) по-малко в сравнение с 2023 г. и 51 – с наследствена пенсия от фонд “Пенсии за трудова злополука и професионална болест”, с 9 (15,0%) по-малко в сравнение с предходната година. Новоотпуснатите наследствени пенсии, изплащани от фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“ са 22, с 9 повече (69,2%) спрямо 2023 г.

Фиг. 5. Относителен дял на новоотпуснатите наследствени пенсии според вида им

**Материалът е подготвен от Илияна Бояджиева,
главен експерт в отдел „Статистика, актюерски анализи и прогнози“**

Правна консултация

1. Обжалване на разпореждания за пенсии

Производството по отпускане на пенсия в Република България е административно производство по издаване на индивидуален административен акт от държавен орган – Националният осигурителен институт (НОИ). Пенсиите и добавките към тях се отпускат, изменят, осъвременяват, спират, възобновяват, прекратяват и възстановяват с административен акт - разпореждане на длъжностното лице, на което е възложено ръководството на пенсионното осигуряване в териториалното поделение на НОИ (ТП на НОИ) или на други длъжностни лица, определени от ръководителя на института. Разпорежданията за пенсии, като административни актове, независимо дали са изрични или мълчаливи, подлежат на обжалване винаги, разпорежданията – само по административен ред, а решенията – по съдебен. Разпорежданията за пенсии могат да бъдат оспорени изцяло или само в отделна тяхна част.

Оспорване на административните актове могат да инициират две категории лица – засегнатите от акта лица (чрез жалба) и прокурорските органи (чрез протест). Последните следят за законността по принцип и това обуславя и правото им да протестира административни актове по отношение на тяхната законосъобразност. Производството е с контролно-отменителен характер, тъй като въпросът се разглежда повторно по същество от органа, издал акта, който може сам да го отмени.

Обжалването може да се извърши само от заинтересовани лица, а не от всекиго. Заинтересовани са тези лица, чиито права, свободи или законни интереси са или биха били пряко засегнати от разпореждането. Интересът на жалбоподателя трябва да е правен, пряк и личен.

Съгласно чл. 146 от Административнопроцесуалния кодекс (АПК) основанията за оспорване на административните актове са следните:

- липса на компетентност (лична, материална и териториална);
- неспазване на установената форма;
- съществено нарушение на административно-производствените правила;
- противоречие с материално-правните разпоредби;

- несъответствие с целта на закона.

В административната фаза на оспорване на разпореждането може да се оспорва както законосъобразността, така и целесъобразността (правилността) им. Оспорването се извършва пред ръководителя на ТП на НОИ или пред управителя на НОИ.

2. Обжалване по административен ред

Административният контрол е неразделна част от административната дейност. Той служи като гаранция за изпълнението на актовете, издавани от административните органи, и е средство за проверка на качеството на тези актове от гледна точка на установените критерии и стандарти за държавно управление. Административният контрол се извършва винаги в системата на администрацията и от органите на самата администрация. Той се изразява в постоянно наблюдение и непрекъсната проверка на ежедневната работа на длъжностните лица, но може да бъде задвижен и чрез изрично искане на граждани и организации. На това право на гражданите и организациите съответства задължението на ръководителя на ТП на НОИ/ на управителя на НОИ да разгледа жалбата и да изрази становище с мотивирано решение. Индивидуалните административни актове, каквито са разпорежданията за пенсии, могат да бъдат оспорени пред ръководителя на ТП на НОИ/управителя на НОИ.

Срокът за обжалване на разпорежданията на длъжностното лице, на което е възложено ръководството на пенсионното осигуряване в ТП на НОИ, както и на длъжностното лице в НОИ, на което е възложено ръководството на дейността по отпускане и изплащане на пенсиите по международни договори и европейски регламенти за координация на системите за социална сигурност за лица с постоянен адрес в чужбина, е едномесечен. Този срок започва да тече от датата на получаване на разпореждането. Срокът не се смята за пропуснат, когато изпращането на жалбата е станало по пощата в срок.

Жалбата се подава чрез органа, издал акта - за разпорежданията, издадени по реда на чл. 98, ал. 1, т. 1 от Кодекса за социално осигуряване (КСО), обжалването е пред ръководителя на съответното ТП на НОИ. Разпорежданията, издадени от длъжностното лице в НОИ, на което е възложено ръководството на дейността по отпускане и изплащане на пенсиите по международни договори и европейски регламенти за координация на системите за социална сигурност за лица с постоянен адрес в чужбина (по реда на чл. 98, ал. 1, т. 2 от КСО), се обжалват пред управителя на НОИ.

Жалбата и протестът се оформят в писмена форма и трябва да съдържат задължителните реквизити, изброени в чл. 85, ал. 1 от АПК и приложенията по чл. 86 от АПК.

В ал. 2 от чл. 85 от АПК е предвидено, че с жалбата или протеста може да се поиска събирането на доказателства, на които се основават исканията в тях, или да се вземат предвид факти и обстоятелства, които не са били съобразени от административния орган при издаването на акта или са настъпили след издаването му. Ал. 3 от чл. 85 от АПК допуска в производството пред ръководителя на ТП на НОИ/управителя на НОИ да могат да се събират всички доказателства, които са относими към искането и не са били представени пред органа, издал оспорения административен акт.

Посочените две правила – чл. 85, ал. 2 и ал. 3 от АПК, сочат, че оспорването по административен ред е въззивно по своя характер и пълно, а това означава, че оспорващият може да сочи и да представя в производството пред ръководителя на ТП на НОИ/управителя на НОИ и доказателства, които е пропуснал да представи при издаване на оспорения акт.

В жалбата задължително трябва да е конкретизиран и обхватът на оспорването – коя част от разпореждането се атакува като незаконосъобразна или неправилна. В процеса по обжалване могат да се правят искания за събиране на допълнителни доказателства.

Ако жалбата не отговаря на всички изисквания, до подателя се изпраща съобщение за отстраняване на недостъците в 7-дневен срок. При липса на адрес, обявление се поставя на определеното за целта място в сградата на административния орган. При неотстраняване на нередовностите в срок, жалбата заедно с приложенията се връща, а при непълен адрес се оставя в общата канцелария на органа на разположение на подателя.

Когато жалбата е недопустима на някое основание, ръководителят на ТП на НОИ/управителят на НОИ прекратява производството с акт, който се съобщава на оспорващия. В 7-дневен срок оспорващият може да обжалва прекратяването с частна жалба пред съответния съд, който се произнася с окончателно определение, което не подлежи на обжалване.

Хипотезите, при които жалбата се оставя без разглеждане, са изброени в разпоредбата на чл. 88, ал. 1 от АПК, а именно когато:

- е неподведомствена на по-горестоящия административен орган;
- е подадена след срока по чл. 84 от АПК;
- подателят няма интерес от обжалването;
- подателят писмено оттегли жалбата или протеста.

Възстановяване на срока за обжалване може да бъде поскано в 7-дневен срок от съобщаването на акта за прекратяване. Условието за това е пропускането на срока да се дължи на особени и непредвидени обстоятелства. Към искането следва да се приложи и върнатата жалба. Искането се разглежда от органа, който е компетентен да разгледа жалбата.

Ръководителят на ТП на НОИ/управителят на НОИ може да преразгледа сам въпроса като проява на самоконтрол. Произнасянето по жалбата е с мотивирано решение, с което оспореното разпореждане може да бъде:

- отменено изцяло или отчасти и преписката да бъде върната за ново разглеждане от компетентното длъжностно лице, когато не са изяснени всички обстоятелства, отнасящи се до издаване на разпореждането;
- решен въпросът по същество;
- отхвърлена жалбата. Това решение подлежи на обжалване пред съд.

Разпоредбата на чл. 117, ал. 3 от КСО се явява специална по отношение на чл. 97 от АПК, като предоставя възможност на упражняващия контрол ръководител на ТП на НОИ да реши въпроса по същество. За разлика от чл. 97, ал. 2 от АПК, овластяването по чл. 117, ал. 3 от КСО не е ограничено. Затова с решението си по жалбата срещу разпореждане, ръководителят на ТП на НОИ може да реши въпроса по същество.

Изразът „може да реши въпроса по същество“ сочи, че правилото по чл. 117, ал. 3 от КСО е диспозитивно – преценката, дали да реши въпроса по същество, след като отмени оспорения акт, или да върне преписката на длъжностното лице по пенсионно осигуряване, е предоставена на ръководителя на ТП на НОИ.

Срокът за произнасяне на ръководителя на ТП на НОИ/управителя на НОИ е едномесечен. При липса на произнасяне в срок, жалба и протест могат да се подадат до съда чрез органа, издал акта (чл. 97, ал. 5 от АПК). Единственото условие за тази възможност е актът да може да се обжалва пред съд.

Решението на ръководителя на ТП на НОИ/на управителя на НОИ е индивидуален административен акт, който разрешава заявления с жалбата до този орган правен спор за законосъобразността и/или правилността на оспореното разпореждане. С това решение завършва контролното административно производство.

3. Обжалване по съдебен ред

Когато ръководителят на ТП на НОИ/управителят на НОИ е отменил пенсионното разпореждане (изцяло или частично) и сам е решил въпроса по същество, на оспорване пред административен съд подлежи именно неговото решение. В този случай правата и задълженията се пораждат не от пенсионното разпореждане (то вече е отменено), а от решението на ръководителя на ТП на НОИ или на управителя на НОИ. Когато ръководителят на ТП на НОИ/управителят на НОИ отмени оспореното разпореждане, но не реши въпроса по същество, а върне преписката на длъжностното лице по пенсионно осигуряване за ново произнасяне с разпореждане, решението (тъй като не формира решението на спора по същество) не подлежи на оспорване пред съд. Решението на ръководителя на ТП на НОИ може да се обжалва в 14-дневен срок от получаването му пред съответния компетентен административен съд. Решението на управителя на НОИ може да се обжалва в 14-дневен срок от получаването му пред Административен съд – София-град. Срокът не се смята за пропуснат, когато изпращането на жалбата е станало по пощата, или когато тя е подадена в друг съд, в прокуратурата или в друга юрисдикция в срок.

Съдебното административно производство има за цел да осигури законосъобразно упражняване на държавната власт от административните органи, като защити нарушените или застрашените права, свободи и законни интереси на лицата. Тази цел предполага обвързването му със срок, тъй като за държавата и за частните субекти не е без значение времето, за което законността ще бъде установена. Преклузивният срок е гаранция за своевременно упражняване на права, следователно - за развитие на съдебното производство и за установяване на законността. Пропускането на този срок води винаги до погасяване на процесуалното право, освен когато се дължи на причини, които позволяват възстановяването му. Жалбата се подава чрез ръководителя на ТП на НОИ/чрез управителя на НОИ, който е длъжен в 7-дневен срок да я изпрати заедно с пенсионното досие в съда.

Основанията за оспорване на индивидуалните административни актове са неизпълнени изисквания за тяхната законност. Административният орган действа въз основа и в рамките на закона, поради което неспазените нормативни изисквания за действителност на индивидуалния административен акт са негови пороци, които го правят нищожен или унищожаем.

Реквизитите, на които следва да отговаря жалбата до съответния административен съд, са изброени в чл. 150 от АПК. Съдията-докладчик по съответното административно дело е длъжен да извърши самостоятелна проверка за допустимост и редовност на жалбата. Той не е обвързан с констатациите на административния орган. Проверката за редовност на жалбата или протеста е проверка за спазване на изискуемите от закона форма, съдържание и приложения на материалния носител на волята на правния субект да сезира с определено искане съда. Друга проверка, която съдът е длъжен да извърши, е проверката за допустимост на оспорването – за съществуването и възможността надлежно да бъде упражнено едно право, а именно правото на оспорване.

Решението по делото е целта на търсената съдебна защита. Всяко отправено до съда искане цели разрешаване на правния спор със съдебно решение, защото тогава, когато стане необжалваемо, неговата сила на пресъдено нещо прави съдебно установеното правно положение определено и безспорно. Съдът може да обяви нищожността на оспорения административен акт, да го отмени изцяло или отчасти, да го измени или да отхвърли оспорването.

Съдебните производства по административни спорове са по принцип двуинстанционни. Касационното производство е развиващото се пред втората и последна инстанция. Съгласно чл. 131 от АПК съдебните производства по АПК са двуинстанционни, освен когато в АПК или в друг закон е установено друго. КСО не предвижда подобно изключение по отношение на касационното производство.

Решението на административния съд подлежи на касационно обжалване в 14-дневен срок от получаването му пред Върховния административен съд (ВАС) по реда на АПК. Разпоредбата на чл. 210 от АПК определя кой има право на касационно оспорване – това са страните в първоинстанционното производство и тези, за които решението има сила, но не са участвали в делото. И за двете групи единственото изискване за допустимост на касационно обжалване е решението да е неблагоприятно.

Сроковете за касационно оспорване са преклузивни. Формата и съдържането на жалбата са регулирани с чл. 212 от АПК. Предметът на касационната проверка е за валидността, допустимостта и съответствието на първоинстанционното решение с материалния закон. За тях съдът следи служебно. Относно останалите основания за неправилност на решението, съдът е обвързан от оплакванията в жалбата. В касационното производство се допускат само писмени доказателства.

Върховният административен съд оставя в сила решението или го отменя в оспорваната му част, ако е неправилно.

Когато решението е недопустимо, ВАС го обезсилва в оспорваната част, като прекратява делото, връща го за ново разглеждане или го препраща на компетентния съд или орган.

Когато административният орган със съгласието на останалите ответници оттегли административния акт или издаде акта, чието издаване е отказал, ВАС обезсилва постановеното по този акт или отказ съдебно решение като недопустимо и прекратява делото.

Когато решението е нищожно, ВАС обявява нищожността му изцяло и ако делото не подлежи на прекратяване, го връща на първоинстанционния съд за постановяване на ново решение.

Когато пред ВАС е сключено споразумение, съдът го потвърждава с определение, с което обезсилва съдебното решение и прекратява делото.

Влезлите в сила решения на административните съдилища и на ВАС са окончателни и задължителни за конкретния случай, за който са постановени.

Осигурените лица и пенсионерите не внасят държавни такси при обжалване на постановените административни актове. При уважаването на жалбата жалбоподателят има право да получи направените от него разноски и платеното възнаграждение за защита съразмерно на уважената част.

В съдебната практика няма спор, че сроковете за обжалване са преклузивни, за разлика от сроковете за издаване на административни актове, които са инструктивни. За административния орган сроковете са инструктивни и с изтичането им не се прекратява възможността органът да се произнесе по искането, с което е сезиран, като издаденият по-късно акт е действителен и подлежи на обжалване на общо основание.

Мълчаливият отказ може да се оспори в едномесечен срок от изтичането на срока, в който административният орган е бил длъжен да се произнесе. Когато на заинтересованите лица не е съобщено за образуването на производството, срокът за оспорване е двумесечен от изтичането на срока за произнасяне.

Решенията и разпореденията, които не са обжалвани в законоустановените срокове, влизат в законна сила. Влезлите в сила разпоредения на длъжностното лице по пенсионно осигуряване и решенията на ръководителя на ТП на НОИ/управителя на НОИ, които не са обжалвани по съдебен ред, са окончателни.

**Материалът е подготвен от Елена Владимирова,
главен експерт по осигуряването в дирекция „Пенсии“**

На фокус

Фиктивна работа за по-голямо обезщетение или фалшив документ за категориен стаж – опитите за измама се пресичат от служителите на НОИ в Монтана

Развитието на социалното осигуряване е в тясна връзка с протичащите глобални и национални икономически, политически и социални процеси. Осигурителната система изпитва силно влияние от темповете на икономически растеж, демографската структура на населението, състоянието на пазара на труда – заетост и безработица, публичните финанси, нивото на доходите, инфлацията, размера на скритата икономика и т.н. Практиката показва и „модернизиране“ на опитите за злоупотреби със средства на публичните фондове на държавното обществено осигуряване (ДОО).

Териториално поделение на Националния осигурителен институт (ТП на НОИ) в Монтана е една от сравнително малките, но същевременно доста натоварени регионални структури на институцията в страната. То обслужва население от 114 526 жители, като 63 161 от тях са в трудоспособна възраст (данни към 31 декември 2023 г.).

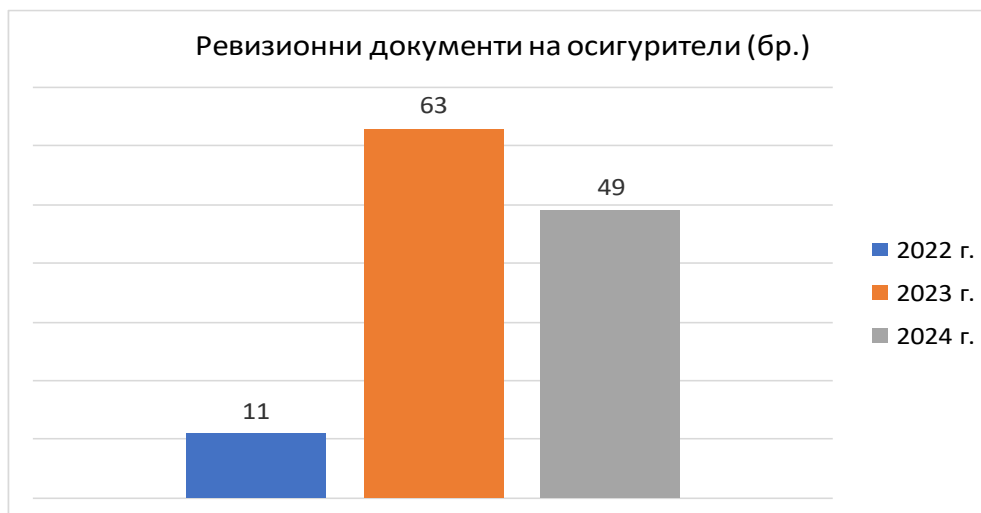
Освен да предоставя качествено обслужване на потребителите на административни услуги на местно ниво, екипът на регионалния офис в града полага ежедневни усилия пълноценно да спазва нормативните текстове и да гарантира законосъобразността на осигурителните плащания. Това включва както правилната преценка на правата, така и успешното противодействие на опитите за злоупотреби с публичните средства.

Парични обезщетения за временна неработоспособност

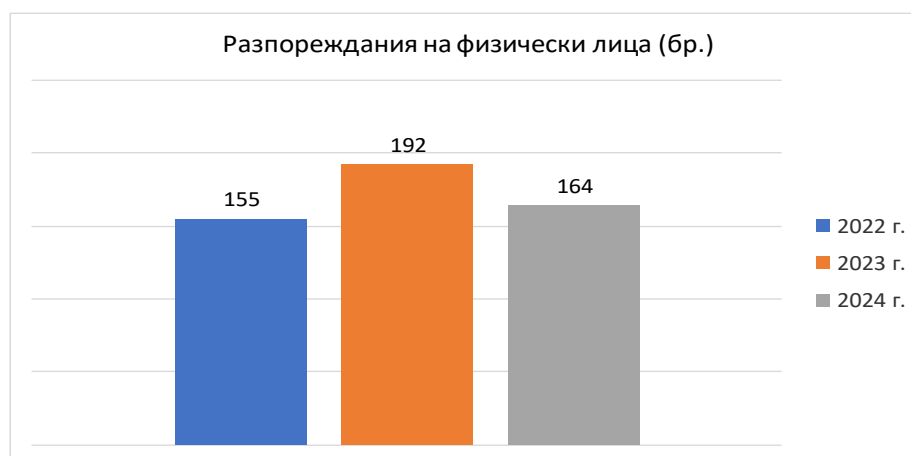
Следенето на законосъобразността при паричните обезщетения се осъществява от контролните органи на ТП на НОИ – Монтана и от служителите, ангажирани с преценка на правото на краткосрочни и дългосрочни плащания. При определяне на правата по представените основни документи за изплащане на парични обезщетения и помощи от ДОО служителите извършват преглед и контрол на наличната документация и се произнасят компетентно и в

съответствие със закона. За предотвратяване на неправомерните изплащания се извършват анализи на подадените данни в регистрите на НОИ. В резултат на тези анализи се идентифицират осигурители, при които се забелязват ясни индикации за неправомерност.

През последните три години по съставени и връчени общо 123 ревизионни документи на осигурители са установени неоснователно извършени плащания. Разпределението им по години е представено на Фиг. 1. За същият период издадените разпореждания на физически лица за възстановяване на неоснователно получени плащания са 511 (Фиг. 2.)

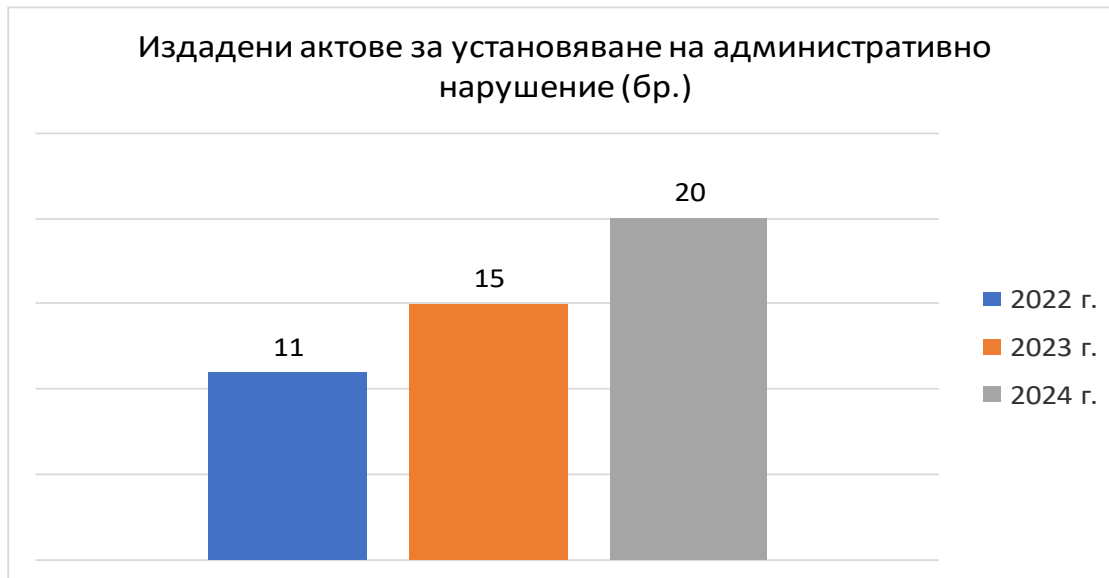
Фиг. 1

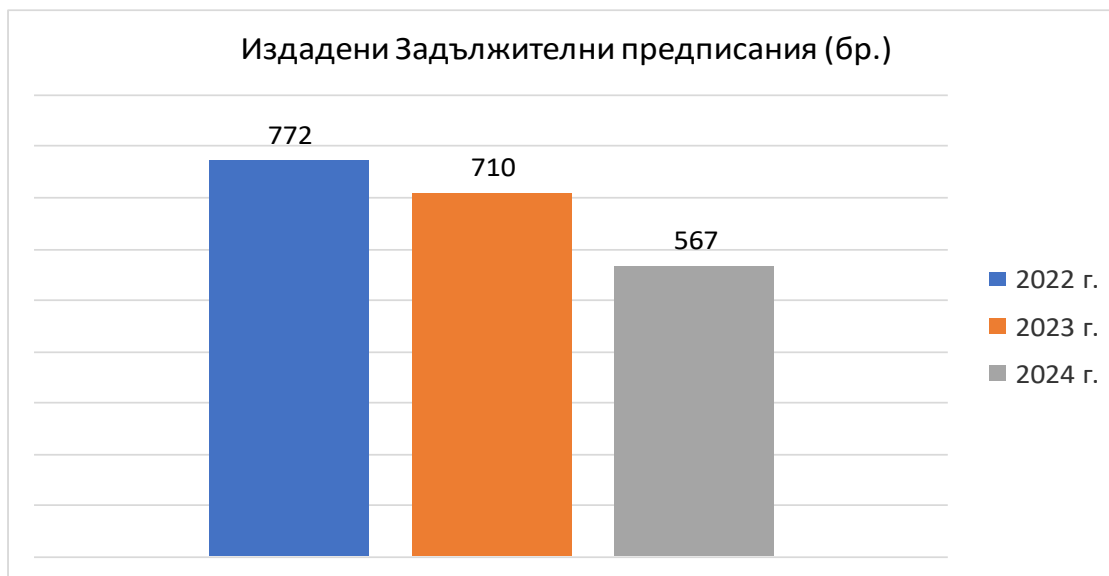
Фиг. 2

По така съставените разпореждания е установено, че преимуществено случаите са за: лица, упражняващи трудова дейност, докато са в период на временна неработоспособност на друго основание; самоосигуряващи се лица, за които по време на изплащане на обезщетение за временна неработоспособност е засечена търговска дейност, като за процесния период няма назначени работници или служители в търговското дружество.

За установени нарушения за осигурителното законодателство са издадени актове за установяване на административно нарушение (Фиг. 3). С оглед правилното прилагане на разпоредбите на КСО и подзаконовите нормативни актове, са издадени задължителни предписания (Фиг. 4).

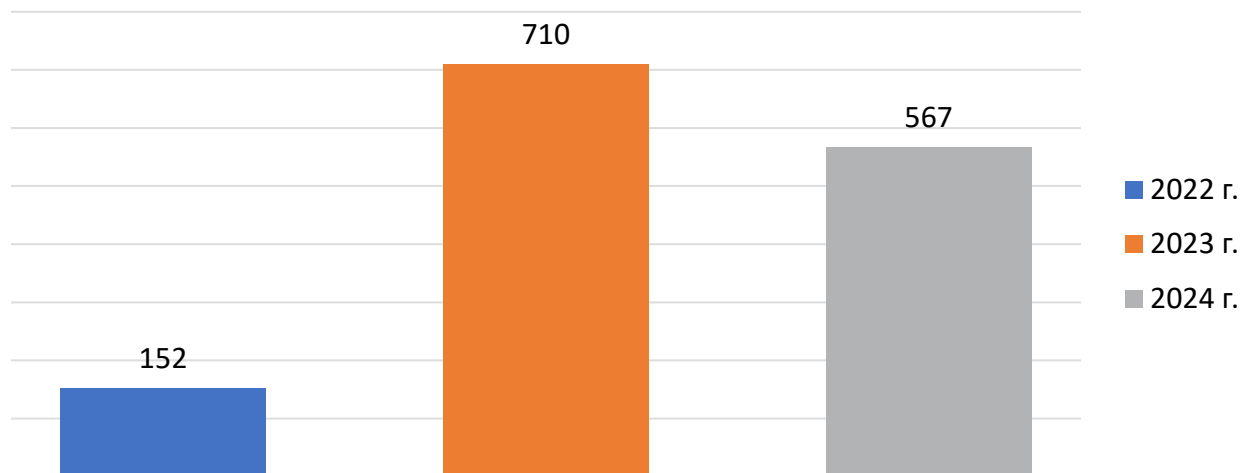

Фиг. 3

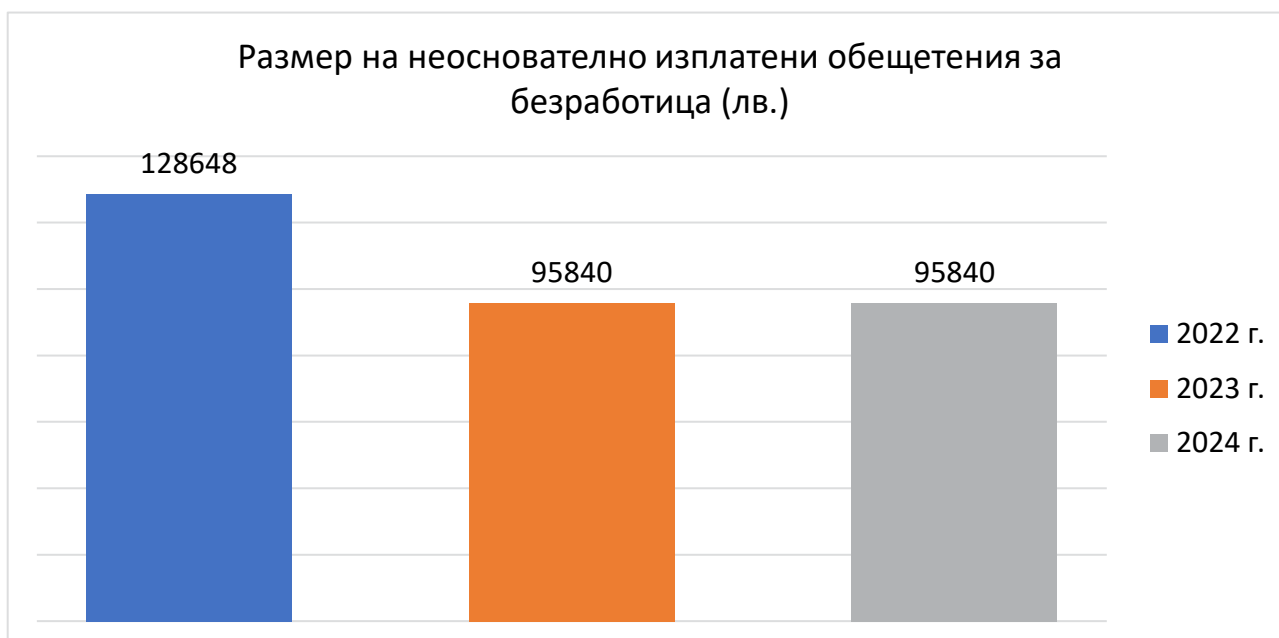

Фиг. 4

При осъществяването на предварителни и последващи контролни дейности са налице и случаи, в които при разглеждането на вече представяни документи за отпускане и изплащане на краткосрочни плащания и сравняването на наличните данни с тези от информационната система на НОИ се констатира подаване на данни за зачитането на осигурителен стаж и осигурителен доход, без да има правно основание за това, което налага издаването на разпореждания на физически лица за възстановяване на неоснователно изплатени обезщетения за безработица. Техният брой по години може да се види на Фиг. 5, а сумите, за които се отнасят са представени на Фиг. 6.

Издадени разпореждания за неоснователно изплатени
обещетения за безработица (бр.)

Фиг. 5

Размер на неоснователно изплатени обещетения за
безработица (лв.)

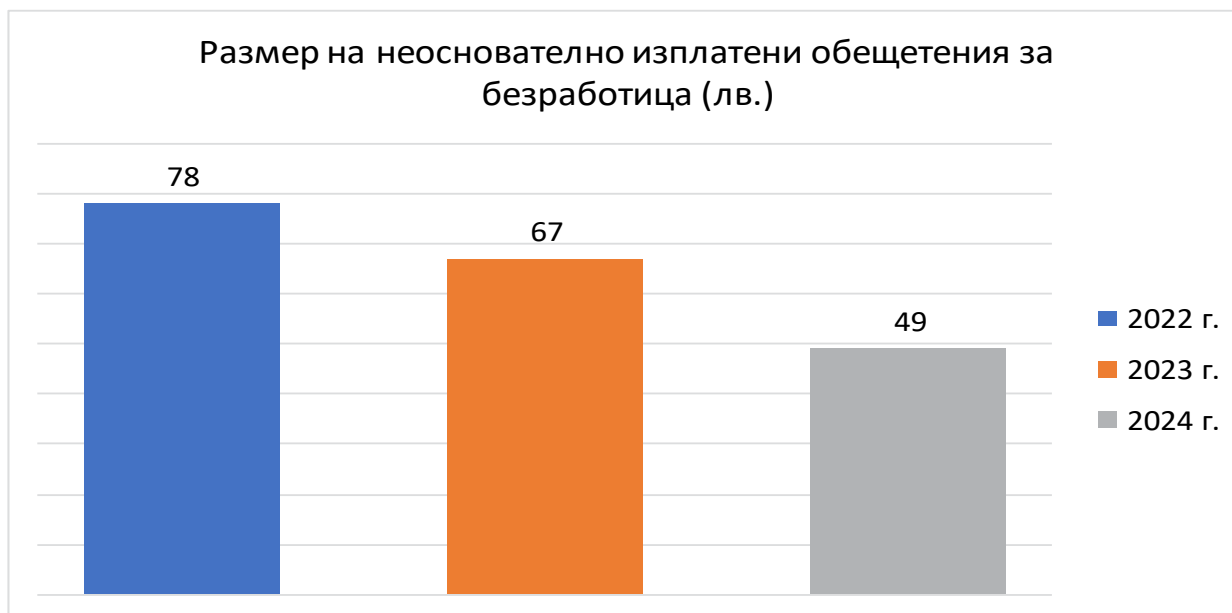
Фиг.6

Важна част от контрола по спазване на осигурителното законодателство е дейността по навременното отчитане на основателността на зачитане на осигурителен стаж и доход по данни от информационната система на НОИ или по издадени документи от работодател. В тези случаи контролните органи на ТП на НОИ – Монтана (със съдействието на органите на МВР) осъществяват контакт с управителя/собственика на търговското дружество. Има случаи, при които се оказва, че това е малограмотно физическо лице, което е фиктивен собственик или управител на голям брой търговски дружества. Същото няма никаква компетентност, не е предприемало действия по управление и представителство на търговското дружество, не разполага с никаква първична счетоводна или осигурителна документация. Така установената фактическа обстановка определя невъзможността контролните органи да извършат проверка или ревизия на осигурителя.

За установяване на извършвана търговска/стопанска дейност на търговски дружества от важно значение е взаимодействието на НОИ с органите на Националната агенция за приходите (НАП) по отношение данни и компетентност по прилагане на данъчното законодателство. Същите при съставяне и произнасяне с ревизионни документи по Данъчно-осигурителния процесуален кодекс установяват факти и обстоятелства спрямо дейността на данъчно задълженото лице, които се ползват от контролните органи на ТП на НОИ за по-безспорно контролно производство при спазване на осигурителното законодателство.

Същият подход се прилага и при производството по отпускане на парични обезщетения за безработица. Най-често контролните органи се сблъскват с работници, назначени на длъжности, които нямат нищо общо с дейността на юридическото лице (общ работник в счетоводна къща, мениджър продажби в ЕТ и т.н.) или не притежават нужната квалификация. Подаваните данни за осигуряване обичайно са за кратък период. Още по-фрапиращо е, че в някои от случаите през посочения период в осигуряване (обикновено между 1 и 3 месеца) лицата ползват отпуск за временна неработоспособност, по който от НОИ им се изплаща обезщетение. Установени са и няколко случая на лица, назначени в счетоводни къщи на длъжност „оператор на данни“, като „трудова им дейност“ следва да е осъществявана от разстояние чрез „онлайн“ връзка.

Фактите сочат, че благодарение на регулярно извършваните проверки и засиления контрол върху осигурителите извършването на подобни „услуги“ на физическите лица намалява (Фиг. 7). При констатиране на подобна порочна практика се приема, че няма данни за извършвана реално трудова дейност, като по отношение на данните за осигуряване са издавани задължителни предписания за тяхното заличаване. Отпускането на обезщетението за безработица е по последното основание за прекратяване на трудовото правоотношение, което по правило винаги е „по взаимно съгласие“, определящо минимален размер и срок на полагащото се обезщетение.

Фиг. 7

От практиката: Работиш фиктивно два месеца, за да получиш право на обезщетение за безработица за по-дълъг период

Осигурено лице е работило при един работодател за периода от 25 април 2003 г. до 1 юли 2024 г. и считано от същата дата е освободено от работа по взаимно съгласие. Веднага след това то е назначено в друго дружество на длъжност „снабдител-доставчик“, а само два месеца и два дни по-късно (на 30 август 2024 г.) е освободено поради изтичане на изпитателния срок. Факт, който принципно поражда право на обезщетение за безработица в размер и срок, определени от натрупания осигурителен стаж и декларирания осигурителен доход. Но не и в този случай.

В хода на проверките по отношение на правото на обезщетение за безработица са извършени редица контролни действия и са констатирани доста „интересни“ обстоятелства. Най-интересното от тях е, че за целия период на регистрация новият работодател няма наети други лица, освен посоченото. След изискване на документи, доказващи извършване на трудова дейност от лицето в качеството му на „снабдител-доставчик“ на вендинг машини, са представени документи, които по никакъв начин не доказват извършването на дейността. Представен е само един опис, от който е видно, че на работника са предоставени необходимите суровини и материали за зареждане на кафемашините. Именно това определя една материална и отчетна отговорност на лицето, свързана с приемане, съхраняване, отпускане и отчитане на материални запаси, т.е. следва да има отчитане на първично извършените операции с приетите от него материали и суровини. С други думи не е изяснен в пълнота характерът на извършваната от работника трудова дейност. Реално нито управителят на фирмата, нито работникът могат да представят документални доказателства за това как и по какъв начин служителят е обслужвал десетте обекта, имайки предвид тяхната отдалеченост в рамките на целия град и необходимостта от разходване на материални запаси по машините. Функциите, които би следвало да е упражнявало лицето съгласно характера на трудовата дейност и длъжността му, би трябвало да са оставили документална следа при работодателя. Такива в хода на проверката не са представени. Идва ред на нелепи твърдения на управителя като: „наех го за постоянно, но не можа да се справи“ и „има множество оплаквания от клиенти“. Те имат за цел единствено да подкрепят собствената му теза, която без подкрепата на никакви годни доказателства и първични документи за трудовата дейност откровенно издиша. В крайна сметка на базата на констатациите е издадено задължително предписание за заличаване на данните. Отпуснато е обезщетение за безработица на лицето по последното основание за прекратяване на трудовото правоотношение, което реално е „по взаимно съгласие“. Затова то е определено с минимален размер и срок.

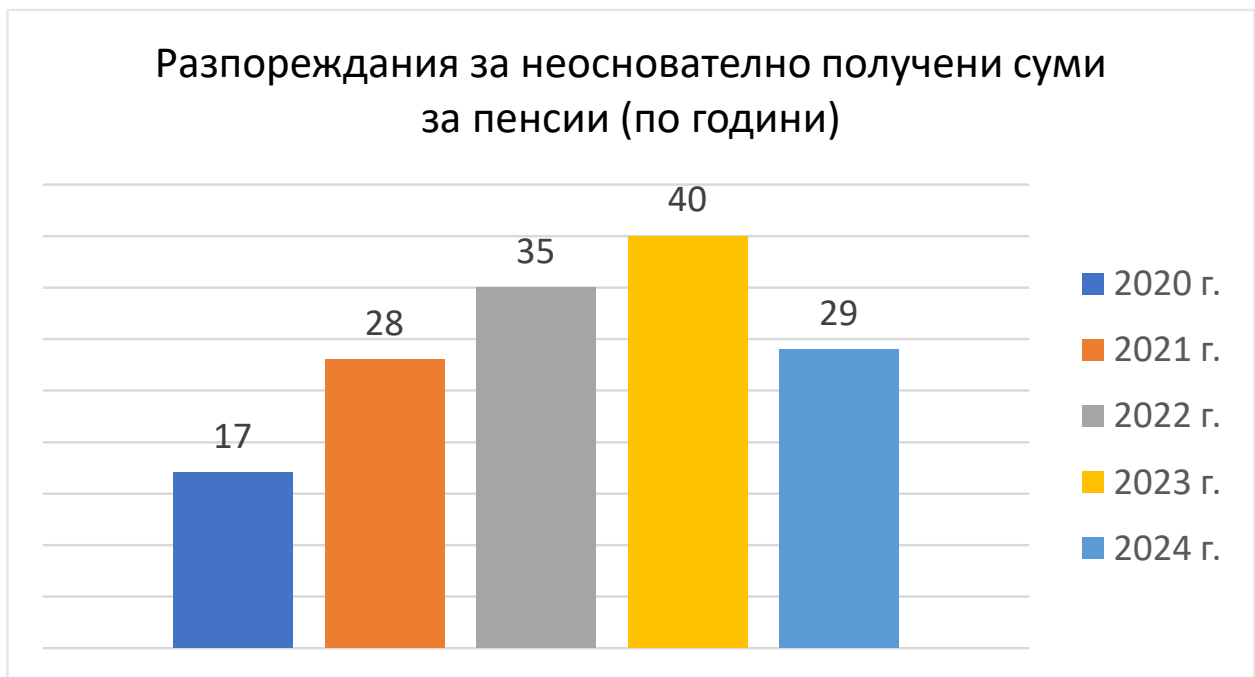
Отпускане на пенсии

Усилията на служителите от отдел „Пенсии“ са насочени към ефективен предварителен контрол и извършване на проверки при съмнение за представени документи с неистински данни или за неоснователно подадена информация.

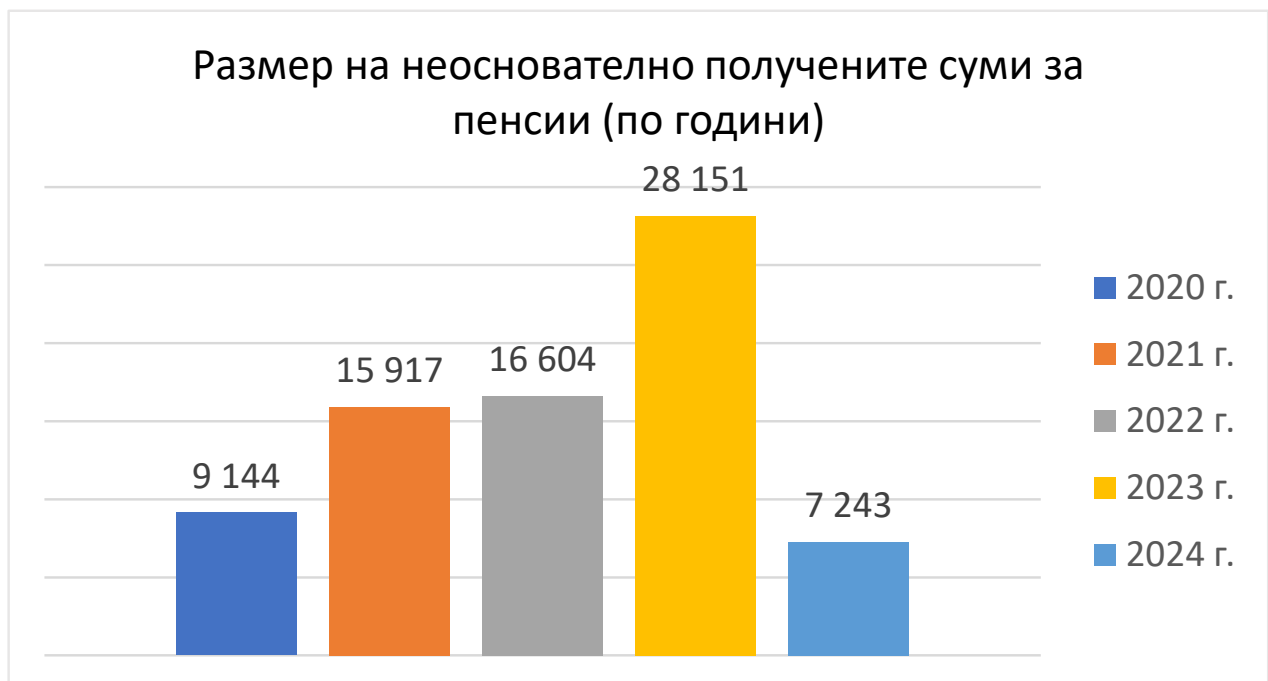
Регистрирани са случаи на издаване на документи от осигурител, в които се посочват некоректни данни за условията на положения труд и се предлага неоснователно зачитане на стаж по условията на първа или втора категория труд. Има и казуси, при които в издадените документи, удостоверяващи положен стаж, се вписват периоди, за които в първичните разплащателни документи и във ведомостите за заплати няма данни, че лицата са работили. Налице са и такива, при които след установена липса на ведомости на осигурителите се издават удостоверения за осигурителен стаж и осигурителен доход от бивши служители.

За периода 2016-2019 г. от страна на ТП на НОИ – Монтана на компетентните органи са предадени над 30 сигнали със сериозни съмнения за наличието на неистински документи. В резултат от ефективните мерки на контрол през последните пет години е факт намаляването на броя на подобни случаи, като за целия период те са сведени само до 6.

За периода 2020-2024 г. са регистрирани суми за неоснователно изплатени пенсии, които подлежат на възстановяване от лицата. Постановени са общо 149 разпореждания за неоснователно получени суми за пенсии за повече от 77 000 лв.

Фиг. 8

Фиг. 9

От практиката: Фалшив документ за категоричен стаж, подписан от мним служител във фирмата

С подадено в средата на юни 2022 г. заявление лице желае да му бъде отпусната пенсия за осигурителен стаж и възраст при условията на първа и втора категория труд. Към заявлението то представя и документ за удостоверяване на стаж (УП-3), издаден на 25 януари 2011 г. от уж бивш работодател за периода от 1 ноември 1993 г. до 11 юли 1996 г. с посочена в него трудов стаж от втора категория труд. Лицето не предоставя обаче трудова книжка за трудов стаж преди 2000 г. В хода на проверката се потвърждават съмненията, че представеният документ е фалшификат и основната му цел е да допълни до 15 годините, необходими за отпускане на пенсия при условията на втора категория. Установено е още, че дружеството е с правна форма ЕООД а в документа е с правна форма ООД. Положените подписи в полетата за „изготвил“ и за „ръководител“ са идентични. При поискана проверка от контролни органи на НОИ в София относно достоверността на издаденото УП-3 е установено, че фирмата е с прекратена дейност от 9 юли 2018 г., а едноличният собственик на капитала е починал година по-рано. След сигнал към органите на МВР оттам пристига очакваната информация, че въпросното УП-3 представлява инкриминиран официален документ, тъй като е подписан от лице, което към момента на издаването му (2011 г.) не е имало никакви правни отношения с осигурителя и затова материалите са предадени на Районната прокуратура - Монтана. С постановление на прокуратурата се потвърждават направените констатации. Във връзка с полученото от областната дирекция на МВР писмо на лицето е отказано отпускане на пенсия за ранно пенсиониране.

Материалът е подготвен от експертен екип на ТП на НОИ - Монтана

Инциденти

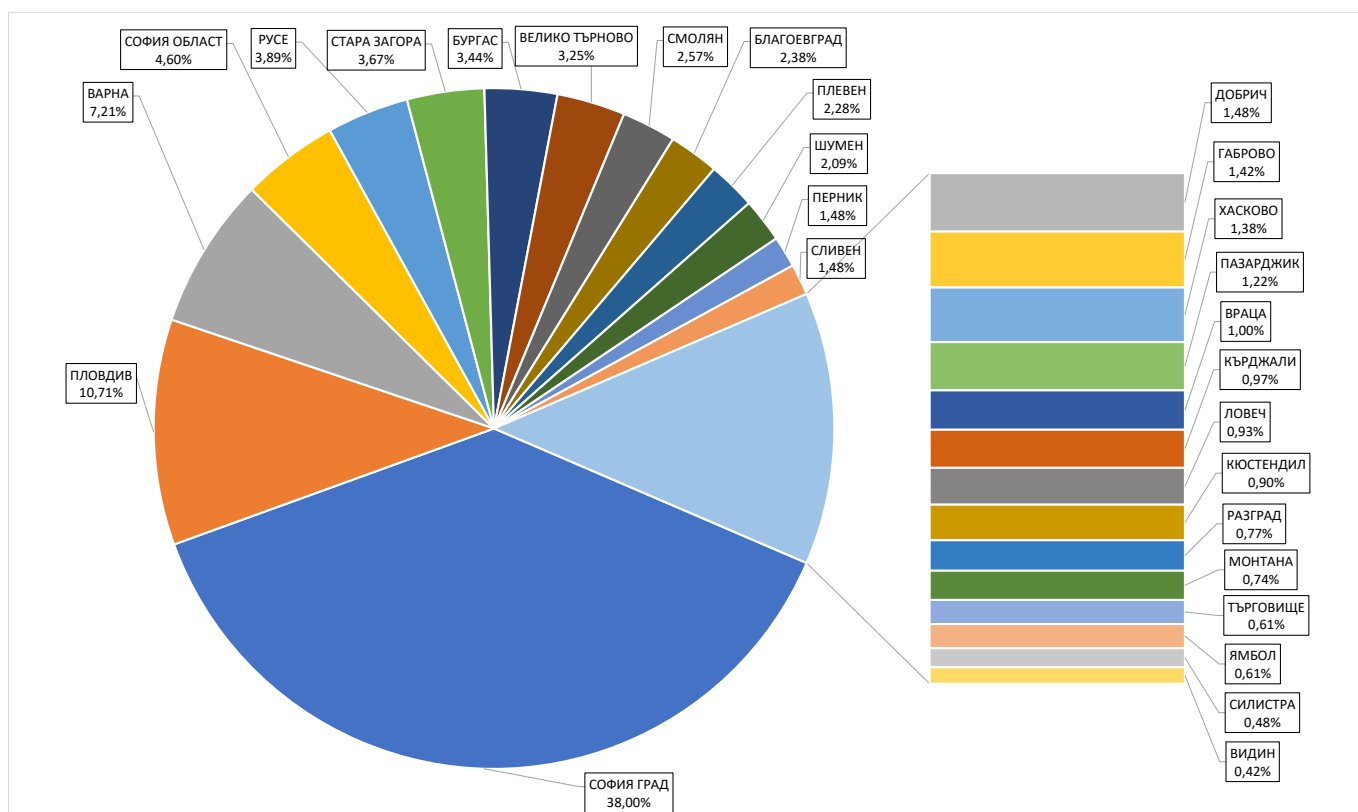

Със 114 повече са трудовите злополуки през 2024 г., смъртните случаи намаляват с една четвърт

През 2024 г. в Националния осигурителен институт (НОИ) са декларирани общо 3108 трудови инциденти. От тях за трудови злополуки са приети 2823, като 2376 са станали на работното място, а 447 - при отиване или връщане от работа. Смъртните злополуки са 64, като 4 от случаите са с жени. От тях 53 са регистрирани на работното място и при изпълнение на служебни ангажименти, а други 11 са се случили при отиване или връщане от работа. Загубените календарни дни от трудови злополуки са общо 164 478.

Разпределението на подадените декларации за трудови злополуки по териториални поделения на НОИ (в проценти) е показано на Фиг. 1.

Разпределението на трудовите злополуки по икономически сектори на Класификацията на икономическите дейности (КИД-2008) показва, че секторите с най-голям брой трудови злополуки, станали на работното място или при изпълнение на служебни ангажименти, са „Преработваща промишленост“ (598), „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (406), „Транспорт, складиране и пощи“ (340), „Строителство“ (198), „Държавно управление“ (103), „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (96), „Доставяне на води; Канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“ (93), „Образование“ (90), „Административни и спомагателни дейности“ (75), „Добивна промишленост“ (74) и „Хотелиерство и ресторантьорство“ (56). Тези, в които са допуснати най-малко трудови злополуки, са секторите „Други дейности“ (13), „Операции с недвижими имоти“ (11), „Финансови и застрахователни дейности“ (10) и „Дейности на екстериториални организации и служби“ (1).

Фиг. 1

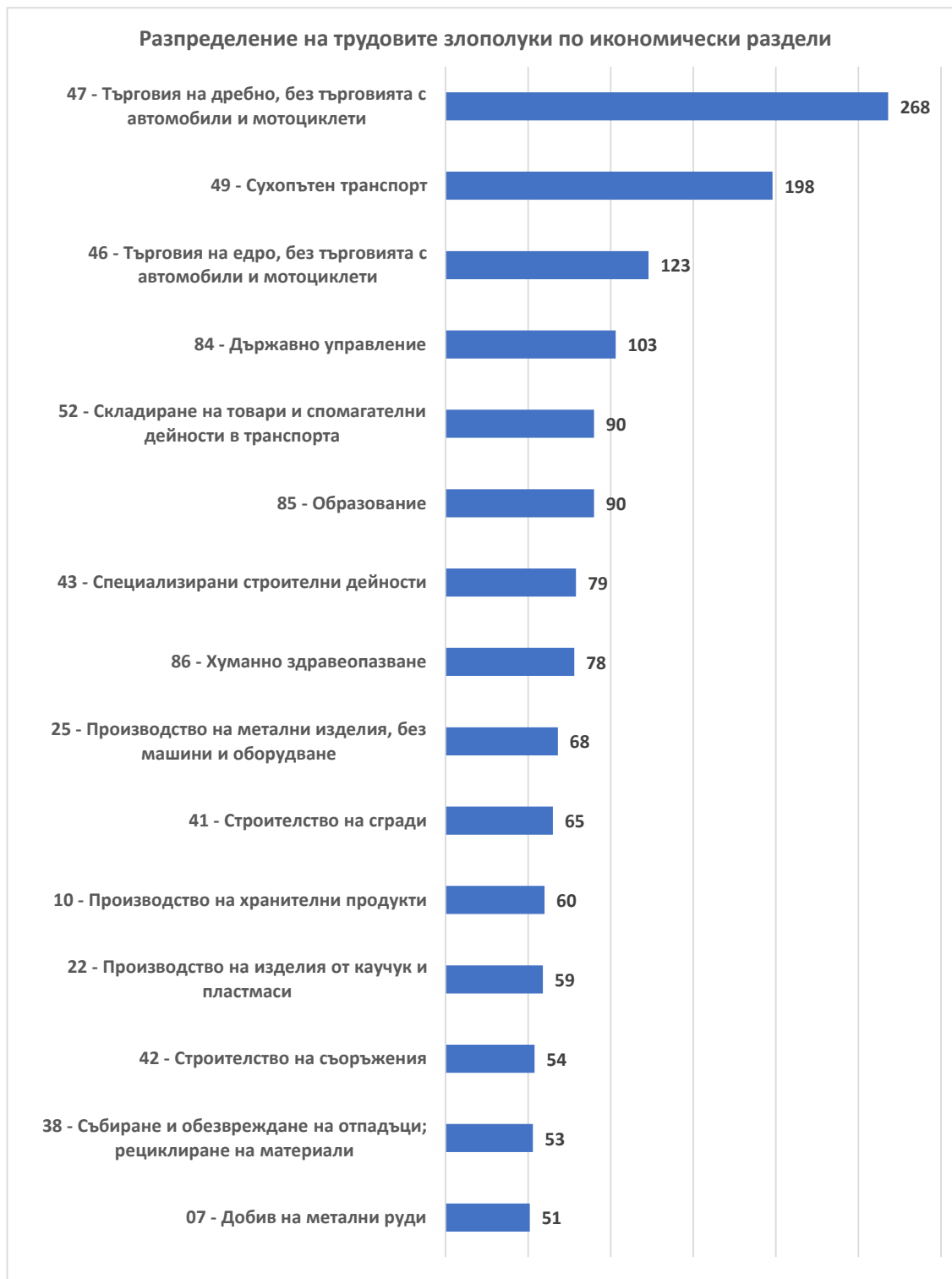
Разпределението на трудовите злополуки по сектори (в проценти) е показано на Фиг. 2.

Фиг. 2

От всички регистрирани смъртни трудови злополуки най-много са инцидентите с фатален край в икономическите сектори „Строителство“ (16), „Преработваща промишленост“ (11), „Транспорт, складиране и пощи“ (9), Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (8).

Трудови злополуки са регистрирани в 80 от общо 88 икономически раздели. Разпределението им по икономически раздели е показано на Фиг. 3. Включени са само тези, в които са регистрирани повече от петдесет злополуки, станали на работното място.

Фиг. 3

Сравнителният анализ на годишните оперативни данни за 2024 г. с тези за предходната година показва увеличение в броя на подадените декларации за трудови злополуки със 136 и на общия брой приети трудови злополуки със 114. Злополуките, станали на работното място, са се увеличили с 89, докато тези при отиване или връщане от работа са с 25 повече. Смъртните трудови злополуки са намалели с 23. Намаление на злополуките има в 37 икономически раздели, увеличение се наблюдава в 36, а 11 са без изменение.

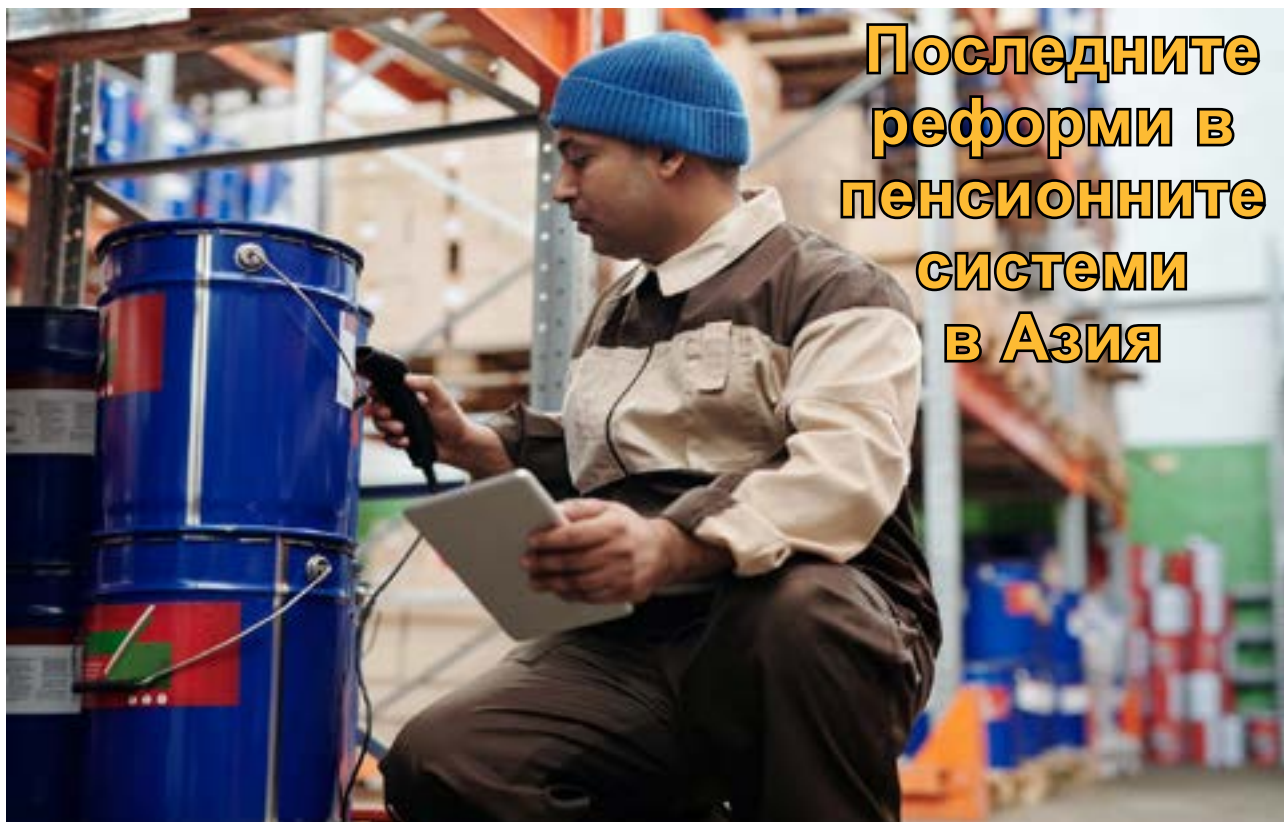
Най-голямо е увеличението на трудовите злополуки, свързани с работния процес, в секторите „Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети“ (+40), „Производство на изделия от каучук и пластмаси“ (+21) и „Специализирани строителни дейности“ (+21). Най-сериозно е намалението им в секторите „Производство на основни метали“ (-19), „Държавно управление“ (-18), „Производство на хранителни продукти“ (-16) и „Строителство на съоръжения“ (-16).

Загубените календарни дни от трудови злополуки през 2024 г. са с 4119 по-малко от тези през предходната година. Средната продължителност на временната неработоспособност по повод трудова злополука през 2024 г. е 58,26 календарни дни, което е с 9 календарни дни по-малко от данните за 2023 г.

[Оперативна информация за трудовите злополуки](#) се публикува на сайта на Националния осигурителен институт.

Материалът е подготвен от Жулиета Цанкова, главен експерт по осигуряването и Александър Николов, държавен експерт по осигуряването в дирекция „Осигуряване и краткосрочни плащания“

По света

Последните реформи в пенсионните системи в Азия

Състоянието на пенсионните системи е едно от основните предизвикателства пред социалното осигуряване в Азия и Тихоокеанския регион. Въпреки сериозните национални различия, много политици в региона работят в посока да отговорят на нарастващия натиск върху системите от страна на все по-голямата продължителност на живота и застаряването на населението, като същевременно разширяват обхвата и осигуряват адекватен доход при пенсиониране. Последните реформи в региона отразяват тази реалност, като се фокусират върху предизвикателствата, свързани с устойчивостта, адекватността и покритието на пенсионните системи.

Азиатско-тихоокеанският регион се характеризира със своето многообразие, включващо широк спектър от политически и икономически системи, нива на доходи и демографски профили. Въпреки това политиците в целия регион са изправени пред идентични предизвикателства при разработването и поддържането на системи за социална сигурност, които да бъдат способни да предоставят цялостна защита през целия живот.

Въпреки че тези предизвикателства засягат всички клонове на социалното осигуряване, много от последните реформи в Азия и Тихоокеанския регион са насочени към пенсиите. Тези реформи обръщат внимание на три основни цели в региона: адаптиране на пенсионните системи към застаряването на населението, повишаване на адекватността на социалната закрила в напреднала възраст и разширяване на обхвата на социалната закрила над нови и трудни за обхващане групи.

Отговор на демографските промени и свързаните с тях предизвикателства пред пенсионните системи

В съответствие с глобалните тенденции, очакваната продължителност на живота в Азия и Тихоокеанския регион се увеличава, докато нивата на раждаемост спадат или пък продължават да са ниски. Гледайки напред, тези тенденции ще имат драматично въздействие върху структурата на населението в региона: според прогнозите на ООН за населението, хората на възраст 65 и повече години ще представляват 18,8% от населението през 2050 г. спрямо 10,2% през 2024 г. Въпреки че скоростта на този демографски преход варира в различните части от региона, той се случва в почти всички страни, дори в тези с относително по-младо население. Възможно е той да се превърне в

региона с най-бързо застаряващото население в света.

Притеснението относно застаряването на населението е една от движещите сили на реформите на пенсионните системи. Правителствата в региона предприеха редица стъпки за насърчаване на финансовата устойчивост на пенсионните системи чрез реформи. Това включва повишаване на пенсионната възраст, увеличаване на осигурителните вноски и на минимално изискуемите периоди, въвеждане на стимули за продължаващо участие в работната сила и затягане на условията за ранно пенсиониране.

Осигуряване на адекватна социална закрила в многостълбовите системи

Достъпът до социална закрила е от съществено значение за защитата на благосъстоянието, достойнството и правата на възрастните хора. Пенсионните схеми играят основна роля за постигането на тази цел, тъй като осигуряват източник на доход в напреднала възраст.

За да постигнат това, правителствата често използват комбинация от схеми с осигурителни вноски и такива без вноски, известни като „стълбове“ или „нива“. Социалните пенсии без вноски (известни още като пенсии от „нулев стълб“) и пенсията от първия стълб, подобно на програмите за социално подпомагане, имат за цел да осигурят базово ниво на финансова сигурност. Допълнителните пенсии от втория стълб (задължителен или доброволен) с вноски на работодателя и служителите, както и тези от доброволното спестяване (програми от третия стълб), увеличават дохода след пенсиониране.

Реформи, въвеждащи или адаптиращи социални пенсионни програми

Социалните пенсии могат да бъдат важен инструмент за ограничаване на бедността и намаляване на неравенството чрез осигуряване на минимален стандарт на живот за лицата без достатъчно доходи в напреднала възраст. Те предоставят средства независимо от осигурителната история и обикновено са под формата на: универсални обезщетения, които обхващат цялото или почти цялото население; пенсионни плащания, които достигат до всички, които не получават пенсия за осигурителен стаж; програми срещу бедността, които са насочени към лицата с доходи под определен праг. Последните реформи в Непал, Оман, Филипините и Виетнам въведоха или разшириха програмите за социални пенсии, докато Тайланд предприе адаптиране на програмата си към променящата се демография.

Реформи за подобряване на адекватността и достъпността на задължителните пенсионни плащания с вноски

Навсякъде в региона властите се стремят да подобрят достъпността и адекватността на пенсията, основани на вноски. В Ирак и Обединените арабски емирства неотдашните реформи бяха насочени към улесняване на достъпа до такива пенсии за лица, които не отговарят на съответния минимален изискуем период, докато Саудитска Арабия увеличи размера на еднократните обезщетения за тези лица. Реформите в Индия, Кувейт, Малайзия и Катар се съсредоточиха върху адекватността както чрез въвеждането на промени в изчисленията на пенсията, така и чрез актуализиране на минималните им размери.

Реформи, въвеждащи нови програми за доброволни вноски

В допълнение към реформите на съществуващите пенсионни схеми, основани на вноски, Китай и Филипините въведоха нови програми за доброволно осигуряване. Тези инициативи имат за цел да допълнят съществуващите задължителни програми и да осигурят допълнителна финансова подкрепа в напреднала възраст. Програмите предлагат спестовни сметки с облекчено данъчно облагане, които са или публично управлявани (Филипините) или инвестирани в определени пазарни финансови инструменти по избор на участника, както е случаят в Китай.

Разширяване на обхвата на пенсионното осигуряване

Обхватът на пенсионното осигуряване с вноски варира значително в Азиатско-тихоокеанския регион. Някои държави са постигнали високи нива на покритие чрез добре разработени и всеобхватни системи. На други места покритието с вноски е по-ограничено – най-често до конкретни групи работници (служителите в публичния сектор, например). Като цяло покритието в целия регион е по-високо за жителите на големите градове, отколкото за тези,

живеещи в селските райони. Това се отнася и за работещите във формалната икономика в сравнение с тези, които работят неофициално. Тези, които не са обхванати, обикновено са работници в микро- и малки предприятия, самостоятелно заети работници и работници мигранти, въпреки че в някои случаи големи групи от частния сектор също могат да бъдат изключени от осигурителните програми.

Въвеждане на пенсионни обезщетения на базата на осигурителни вноски за работещите в частния сектор

В Бангладеш, където пенсионните плащания на базата на осигурителни вноски доскоро бяха достъпни само за служители в публичния сектор, се проведе реформа през 2023 г., която позволи доброволно покритие с вноски за работниците в частния сектор чрез нова държавна пенсионна програма - Универсалната пенсионна схема (UPS). Като първа по рода си инициатива в страната програмата е отворена за граждани на Бангладеш на възраст между 18 и 50 години (с алтернативни възможности за хора на възраст 51 или повече години), които не се осигуряват в програмата за публичния сектор.

Физическите лица се записват в една от четирите схеми на програмата, които обхващат: 1) служители и собственици на бизнес; 2) самостоятелно заети и неформално заети работници; 3) работници с ниски доходи, живеещи под прага на бедността; и 4) граждани на Бангладеш, работещи в чужбина. Участниците избират месечна фиксирана сума на вноската, която варира в зависимост от схемата. Емигрантите и работниците от частния сектор внасят между 2 000 и 10 000 бангладешки така (между 16,73 и 83,67 щатски долара) на месец. Работодателите могат да плащат 50 процента от цялата вноска. Самонаетите и неформалните работници внасят между 1000 и 5000 бангладешки така (между 8,36 и 41,79 щатски долара) на месец. Работниците с ниски доходи, живеещи под прага на бедността, внасят 500 бангладешки така (4,18 щатски долара) на месец, които са допълнени с вноска в същия размер за сметка на правителството.

Универсалната пенсионна схема осигурява покритие за пенсия за старост и обезщетения за преживели съпрузи. Размерът на обезщетението варира в зависимост от схемата на осигуреното лице, избрания размер на вноските и броя на годините в осигуряване. Участниците трябва да имат поне 10 години в осигуряване, за да отговарят на условията за получаване на пенсия.

Реформи за разширяване на обхвата върху трудни за покриване групи

Разширяването на покритието на социалната закрила върху трудни за обхващане групи е приоритет за много страни, но въпреки това много пенсионни системи изключват от обхвата си определени видове работници във формалния сектор и всички работници в неформалния такъв. В посока промяна на това някои държави чрез конкретни реформи предприеха стъпки за включване на самостоятелно заетите лица, работниците на непълно работно време и работещите за платформи в пенсионните системи с осигурителни вноски. На други места реформите имат за цел по-доброто интегриране на работниците мигранти и гражданите, работещи в чужбина, в националната система за социална защита.

Изводи

Реформите в системите за социална сигурност в Азия и Тихоокеанския регион се изправят пред редица предизвикателства, свързани с демографските промени, неравенството, миграцията и пропуските в покритието. Пенсионните системи са на предна линия при много от тези реформи, особено в контекста на бързото застаряване на населението, което изисква политиките да посрещнат тройното предизвикателство на: финансова устойчивост, адекватност и достатъчно добро покритие на социалната защита за по-възрастното население.

Много държави в региона въведоха реформи, за да адаптират своите пенсионни системи към настоящите и бъдещите предизвикателства. В отговор на опасенията за устойчивостта правителствата предприеха стъпки за увеличаване на възрастта за пенсиониране, коригиране на финансовите размери, стимулиране на отложеното пенсиониране и продължаване на участието в работната сила. За да осигурят достъп до адекватна социална защита в напреднала възраст, някои страни предприеха стъпки към въвеждане, адаптиране или укрепване на многостълбови системи, които включват както компоненти, зависещи от осигурителни вноски, така и компоненти без вноски. За тази цел правителствата въведоха или адаптираха социалните пенсии, улесниха достъпа и адекватността на схемите със задължителни вноски и стартираха нови доброволни програми. Реформите също така разшириха обхвата на социалното осигуряване върху групи, които до този момент са изключени или недостатъчно обхванати от системата. Пример за такива са самостоятелно заетите лица, работниците на непълно работно време, лицата без гражданство, както и тези в неофициална заетост.

В същото време реформите са само част от пълната картина. Ефективното им прилагане също е изключително важно за превръщането на политиката в практика. Азиатско-тихоокеанският регион постигна значителен напредък в преодоляването на дупката между нормативно определеното и ефективното покритие през последните години. Продължаването на това изисква административните организации да имат необходимия институционален капацитет, за да се справят с оперативните предизвикателства за подобряване на комуникацията, изграждането на приобщаващи услуги, подобряването на качеството на услугите, използването на данни, укрепването на човешките ресурси и справянето с пречките пред събирането на осигуровките и предотвратяването на измами. Някои от реформите на пенсионните системи в региона, особено в арабските държави от Близкия изток, бяха част от по-мощни, широкообхватни реформи, често обхващащи множество клонове на социалното осигуряване.

**** Материалът е публикуван със значителни съкращения и редакции и със заглавие от редакционния екип на бюлетина.***

Оригиналният източник:

<https://www.issa.int/analysis/recent-pension-reforms-asia-and-pacific>